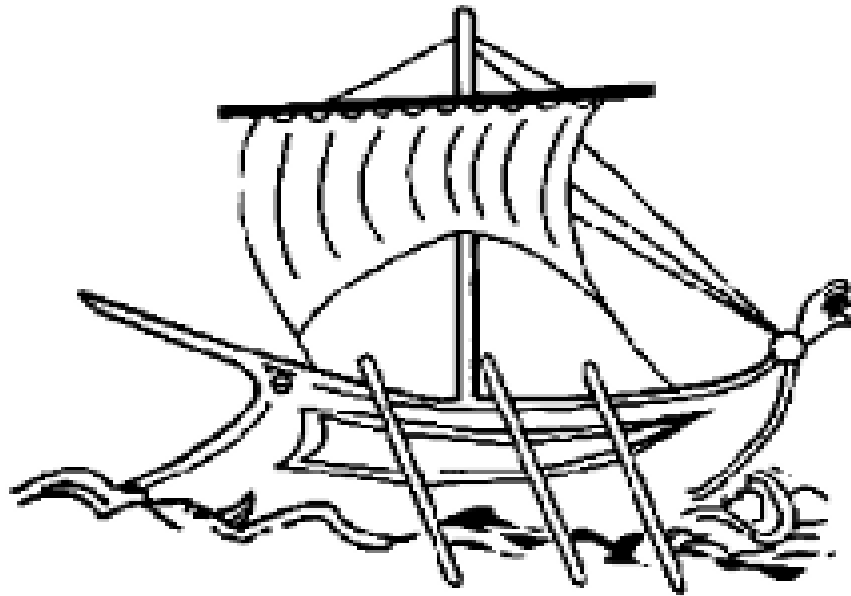

Πτυχιακή εργασία Χάρη Τοπαλίδη

«Οικονομικές κρίσεις, αιτίες και αποτελέσματα.»

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ**

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Συκιανάκης

ΑΕΙ ΤΤ Πειραιά, Τμήμα Χρηματοοικονομικών και Λογιστικής

Πρόλογος

Οι οικονομικές κρίσεις είναι ένα σύνθετο θέμα και αυτό συμβαίνει γιατί ποικίλουν τόσο όσον αφορά τα αίτια, τις διεθνείς συνθήκες αλλά και τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας στην οποία συμβαίνουν.

Επίσης ένας δεύτερος λόγος που καθιστά τις οικονομικές κρίσεις πολύπλοκες ως θέμα συζήτησης είναι το γεγονός ότι για να γίνουν κατανοητές από το κοινό, που δεν έχει γνώσεις οικονομικών, πρέπει να αναλυθούν μια σειρά από άλλα θέματα, παραδείγματος χάριν για να κατανοήσει κανείς την τραπεζική κρίση των Η.Π.Α. το 2007 θα πρέπει πρώτα να γνωρίζει πώς λειτουργεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τι είναι οι τιτλοποιήσεις στεγαστικών δανείων ή (στην περίπτωση της Ελλάδας) για να κατανοήσει κανείς την δημοσιονομική κρίση θα πρέπει να γνωρίζει βασικές έννοιες όπως πρωτογενές έλλειμμα κλπ.

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν έχει υπάρξει σοβαρή πληροφόρηση, έτσι το θέμα των οικονομικών κρίσεων αντί να εξηγηθεί έχει παρεξηγηθεί το οποίο με τη σειρά του έχει οδηγήσει στην δημιουργία αβάσιμων φημών αλλά, ακόμη χειρότερα, σε αμφισβήτηση της επιστήμης των οικονομικών και των αριθμών γενικότερα.

Σκοπός αυτής της έρευνας είναι όχι μόνο να εξηγήσει μέσα από στοιχεία το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ευρώπη, αλλά και η χώρα μας, αλλά να δώσει μια ολοκληρωμένη απάντηση. Αυτό σημαίνει ότι πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της κρίσης, θα έχουμε ήδη εξηγήσει τόσο τους οικονομικούς όρους που θα συναντήσουμε αλλά και στοιχεία που αφορούν το χρηματοπιστωτικό σύστημα, όλα αυτά βεβαίως με πολύ απλά λόγια ώστε να διατηρούμε σε κάποιο επίπεδο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Περιεχόμενα

1 Οικονομικοί Όροι

- 1.1 Αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα;(Σελ. 1-2)
- 1.2 ΑΕΠ – Ανάπτυξη – Ύφεση(Σελ. 3)
- 1.3 Προϋπολογισμός - Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα ... (Σελ. 3)
- 1.4 Δημόσιο χρέος(Σελ. 3-4)
- 1.5 Παραγωγικότητα(Σελ. 4-5)
- 1.6 Ανεργία(Σελ. 6-7)
- 1.7 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών(Σελ. 7-9)
- 1.8 Διεθνής Επενδυτική Θέση(Σελ. 9 -10)

2 Χρηματοπιστωτικό σύστημα

- 2.1 Ορισμός(Σελ. 10)
- 2.2 Χρηματοπιστωτικοί Θεσμοί(Σελ. 11)
- 2.3 Τράπεζα – Έννοια, λειτουργίες(Σελ. 11-12)
- 2.4 Ομόλογα – Έντοκα Γραμμάτια(Σελ. 12)
- 2.5 Πρωτογενής και δευτερογενής αγορά(Σελ. 12-13)

3 Ελληνική Κρίση

- 3.1 Εισαγωγή(Σελ. 13-14)
- 3.2 Δημοσιονομικές Ανισορροπίες(Σελ. 14-18)
- 3.3 Εξωτερικές Ανισορροπίες – Η πραγματική αιτία(Σελ. 18-21)
- 3.4 Εξωτερικές Ανισορροπίες και το Ευρώ(Σελ. 21-29)
- 3.5 Η Επόμενη Μέρα – Συμπεράσματα(Σελ. 29-31)
- 3.6 Η εξέλιξη των ελλειμμάτων την περίοδο της κρίσης ... (Σελ. 31-33)

4 Συμπεράσματα Έρευνας

- 4.1 Συμπεράσματα.....(Σελ. 33-35)
- 4.2 Τι μας διδάσκει η ελληνική κρίση.....(Σελ. 35-39)

Παραπομπές

Πηγές

1.Οικονομικοί Όροι

1.1Αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα;

Όταν κάνουμε ιατρικές εξετάσεις, αυτό που παίρνουμε ως αποτέλεσμα είναι μια λίστα από δείκτες όπως ολική χοληστερίνη η αιματοκρίτης και μέσω αυτών των δεικτών ο γιατρός μπορεί να κρίνει την κατάσταση της υγείας μας. Κατά τον ίδιο τρόπο ένας οικονομικός αναλυτής μπορεί να κρίνει την κατάσταση της υγείας μιας οικονομίας μέσω μιας σειράς από οικονομικούς δείκτες όπως ΑΕΠ, εμπορικό ισοζύγιο κλπ.

Αν και δεν συνηθίζεται να αμφισβητούμε τους δείκτες των ιατρικών εξετάσεων, εντούτοις αυτό δεν ισχύει και στην περίπτωση των οικονομικών δεικτών. Στην εποχή των προγραμμάτων δημοσιονομικής εξυγίανσης(γνωστά και ως μνημόνια) έχουν δημιουργηθεί μια σειρά από εξωφρενικά ερωτήματα ή συμπεράσματα πράγμα που μας υποχρεώνει να προλογίσουμε την ενότητα δίνοντας κάποιες απαντήσεις.

Επειδή το συγκεκριμένο κομμάτι είναι εισαγωγή της 1^{ης} ενότητας θα μπορούμε στην διαδικασία να απαντήσουμε μερικά ερωτήματα που κατά την άποψη μας ακούγονται συχνά, χωρίς όμως να πλατειάσουμε δεδομένου ότι αυτή η εργασία είναι επιστημονικό και όχι δημοσιογραφικό έργο.

Έχουν σχέση τα οικονομικά με την πραγματικότητα;

Ένα από τα πιο εξωφρενικά ερωτήματα που ακούγονται στην Ελλάδα των μνημονίων είναι το κατά πόσο τα οικονομικά έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Τα άτομα που έχουν τέτοια ερωτήματα δυστυχώς αγνοούν μια βασική έννοια, την επιστήμη.

Η επιστήμη είναι ένα εργαλείο και ο σκοπός της είναι η μελέτη ενός φαινομένου και η εξήγηση του. Στην περίπτωση των οικονομικών το αντικείμενο μελέτης είναι η συμπεριφορά των οργανωμένων κοινωνιών κατά τον ίδιο τρόπο όπως η φυσική μελετά τα φυσικά φαινόμενα ή η γλωσσολογία τα γλωσσολογικά φαινόμενα. Επομένως το ερώτημα «εάν τα οικονομικά έχουν σχέση με την πραγματικότητα» δεν στέκει γιατί πολύ απλά τα οικονομικά, ως

επιστήμη, είναι η πραγματικότητα. Μάλιστα επειδή το αντικείμενο μελέτης είναι ο άνθρωπος τα οικονομικά κατατάσσονται στις κοινωνικές επιστήμες, ως εκ τούτου είναι από τις αρχαιότερες.

Μπαίνει ο άνθρωπος πάνω από τους αριθμούς;

Ο λόγος που κοιτάζουμε τα πάντα μέσα από αριθμούς είναι επειδή οι αριθμοί είναι το καλύτερο μέσο για να δούμε την πραγματικότητα. Όταν θέλουμε να δούμε τι ώρα είναι θα κοιτάξουμε το ρολόι μας αντί να δούμε τη θέση του ήλιου, όταν θέλουμε να δούμε αν έχουμε πυρετό θα βάλουμε θερμόμετρο, όταν θέλουμε να μετρήσουμε το βάρος μας θα ανέβουμε σε μια ζυγαριά. Τι κοινό έχουν όλα αυτά; Πολύ απλά την έκφραση της πραγματικότητας μέσα από αριθμούς.

Τι όμως σημαίνει στην πράξη αν κάποιος δεν ενδιαφέρεται για τους αριθμούς; Πολύ απλά αν δε σε ενδιαφέρουν οι αριθμοί, αυτομάτως αδιαφορείς για έννοιες όπως μεταβολή του ΑΕΠ, δημοσιονομικό έλλειμμα, εμπορικό έλλειμμα ή κατά κεφαλήν εισόδημα. Το πρόβλημα σε αυτή την περίπτωση είναι ότι η εξέλιξη των παραπάνω δεικτών έχει άμεση επίπτωση στους ανθρώπους, μιας και καθορίζουν το αν θα έχουμε μείωση ή αύξηση της ανεργίας, αν θα έχουμε μεταβολή στις συντάξεις, στους μισθούς και εν τέλει αν θα έχουμε μια χώρα που λειτουργεί ή που δε λειτουργεί. Επομένως αν κάποιος αδιαφορεί για τους αριθμούς μοιραία αδιαφορεί και για τον άνθρωπο.

Μάλιστα αν μας διδάσκει κάτι η ελληνική κρίση είναι ακριβώς αυτό, δηλαδή ότι εδώ και 40 χρόνια βλέπαμε τους ανθρώπους και όχι τους αριθμούς. Στο βωμό του να μην πειραχτεί το όποιο κατοχυρωμένο προνόμιο, το ελληνικό πολιτικό σύστημα φόρτωσε τη χώρα με μεγάλα ελλείμματα και τεράστιο δημόσιο χρέος. Και ασφαλώς το ότι δεν είδαμε ποτέ τους αριθμούς έχει ως συνέπεια σήμερα όσα θεωρούσαμε κατοχυρωμένα να ανατρέπονται. Εάν μετά από 6 χρόνια κρίσης μας φτάνει οι αριθμοί και όχι οι επιλογές μας τότε πολύ απλά ακόμη δεν έχουμε κατανοήσει τα αίτια του προβλήματος. Τους τελευταίους δυο αιώνες έχουμε βιώσει αρκετές κρίσεις και πάντα βόλευε να πιστεύουμε ότι φταίει κάτι η κάποιος άλλος γιατί έτσι αυτομάτως αποκρύπτονταν οι δικές μας ευθύνες. Όπως και να' χει όταν ανεβαίνεις στη ζυγαριά και σε δείχνει υπέρβαρο τότε έχεις δυο επιλογές, η μία είναι να κάνεις δίαιτα και η άλλη να σπάσεις τη ζυγαριά.

1.2 ΑΕΠ – Ανάπτυξη – Ύφεση

Α.Ε.Π. ή **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν** είναι το σύνολο της αξίας όλων των προϊόντων και όλων των υπηρεσιών που παράγει μία οικονομία σε διάστημα ενός έτους. Η αύξηση του Α.Ε.Π. από έτος σε έτος ονομάζεται **Ανάπτυξη** ενώ η μείωση του Α.Ε.Π. από έτος σε έτος ονομάζεται **Ύφεση**.

Το Α.Ε.Π. είναι ίσως ο πιο γνωστός δείκτης μιας και τον ακούμε καθημερινά από τα δελτία ειδήσεων και σίγουρα ο πιο σημαντικός μιας και μας παρέχει την γενική εικόνα μιας οικονομίας.

Τέλος, η σταθερή ανάπτυξη του Α.Ε.Π. αποτελεί έναν από τους τρεις μακροοικονομικούς στόχους της οικονομίας.

1.3 Προϋπολογισμός – Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα

Κρατικός προϋπολογισμός είναι ο νόμος που συντάσσεται σε ετήσια βάση και σκοπός του είναι να εκτιμά τα έσοδα και τα έξοδα του επομένου έτους.

Επειδή ο προϋπολογισμός βασίζεται σε εκτιμήσεις είναι σύνηθες φαινόμενο να γίνεται αναθεώρηση του κατά την περίοδο της εκτέλεσης σε περίπτωση που τα έσοδα αποδειχθούν μικρότερα από ό,τι είχαν εκτιμηθεί.

Τα έξοδα μιας χώρας χωρίζονται σε κρατικές δαπάνες όπως μισθοί, συντάξεις, δαπάνες υγείας-παιδείας-άμυνας και σε δαπάνες εξυπηρέτησης χρέους. Ως εξυπηρέτηση χρέους ορίζουμε τα χρήματα που πρέπει να δώσει ένα κράτος προκειμένου να πληρώσει προηγούμενα δάνεια.

Πρωτογενές πλεόνασμα είναι το ποσό που περισσεύει εφόσον καλυφθούν οι κρατικές δαπάνες, χωρίς να υπολογίζονται οι δαπάνες για την εξυπηρέτηση χρέους. Αντιθέτως **πρωτογενές έλλειμμα** είναι το ποσό που λείπει προκειμένου να καλυφθούν οι κρατικές δαπάνες.

1.4 Δημόσιο Χρέος

Συχνά ο όρος **Δημόσιο Χρέος** συγχέεται με το **Έλλειμμα**. Όπως περιγράψαμε πιο πριν, έλλειμμα είναι το ποσό που λείπει προκειμένου να κλείσει η χρονιά και όχι το σύνολο των οφειλών του κράτους.

Αντιθέτως, **Δημόσιο Χρέος** ονομάζουμε το σύνολο των οφειλών που έχει ένα κράτος προς δανειστές, είτε είναι εκτός της χώρας είτε εγχώριους και η

αξιολόγηση του γίνεται μέσω του κλάσματος Χρέος / Α.Ε.Π.. Όταν λέμε ότι η Ελλάδα έχει χρέος 170% αυτό σημαίνει ότι ο λόγος Χρέος / Α.Ε.Π. ισούται με 1,7 ή 170%.

Σε αντίθεση με τα δάνεια των ιδιωτών προς τις τράπεζες, τα κρατικά χρέη δεν αποπληρώνονται αλλά αναχρηματοδοτούνται, δηλαδή τα κράτη δανείζονται εκ νέου και αντικαθιστούν τα παλαιότερα δάνεια με νέα. Θεωρητικά το κρατικό χρέος δεν μειώνεται ποτέ αλλά συνεχώς αυξάνεται. Επειδή όμως, όπως είπαμε πριν, το χρέος δεν μετριέται σε απόλυτη τιμή αλλά ως ποσοστό Χρέους / Α.Ε.Π. έτσι όταν το Α.Ε.Π. αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό από ότι το χρέος τότε στην πράξη έχουμε μείωση του χρέους.

Τέλος, ο κρατικός δανεισμός γίνεται μόνο με έκδοση τίτλων όπως ομόλογα ή έντοκα γραμμάτια με τα οποία θα ασχοληθούμε σε επόμενη ενότητα.

1.5 Παραγωγικότητα

Ο όρος **παραγωγικότητα** εκφράζει τη σχέση μεταξύ παραγωγής και κόστους παραγωγής δηλαδή είναι ένα κλάσμα με αριθμητή τα παραχθέντα προϊόντα ή υπηρεσίες και παρονομαστή το κόστος για την παραγωγή τους(**1**), ή αλλιώς αν θέλετε:

Παραγωγικότητα = Αποτελέσματα / Πόροι

Αύξηση παραγωγικότητας έχουμε όταν αυξάνονται τα παραγόμενα προϊόντα ενώ το κόστος παραγωγής είναι σταθερό ή όταν έχουμε μείωση κόστους παραγωγής με σταθερά παραγόμενα προϊόντα.

Στην αρχή της ελληνικής κρίσης ένα από τα πολλά που ακούσαμε για εμάς τους Έλληνες ήταν ότι δεν είμαστε παραγωγικοί και ότι ένα από τα πιθανά αίτια της κρίσης ήταν η χαμηλή εργατικότητα. Όταν εμφανίστηκαν στοιχεία που έδειχναν τους Έλληνες να εργάζονται περισσότερες ώρες από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους αυτό θεωρήθηκε ως μια καλή απάντηση για τον παραπάνω ισχυρισμό. Έχει όμως τόση σημασία πόσο δουλεύουν οι Έλληνες;

Παίζει ρόλο το πόσες ώρες εργάζεται κάποιος;

Στην πραγματικότητα το πόσες ώρες εργάζεται κάποιος είναι αδιάφορο. Αν αφιερώσεις 4 ώρες σκάβοντας ένα λάκκο και άλλες 4 ώρες ξαναγεμίζοντας τον με χώμα οπωσδήποτε έχεις μοχθήσει οπωσδήποτε έχεις αίσθηση ότι έχεις δουλέψει 8 ώρες, όμως από την πλευρά ενός ουδέτερου παρατηρητή ουδείς έχει κερδίσει από αυτή την δουλεία γιατί πολύ απλά δεν παράγεται πλούτο ούτε κάτι που θα μπορούσε να είναι χρήσιμο σε οποιονδήποτε. **(2)** Αυτό που μας ξεφεύγει στην Ελλάδα είναι ότι ο μισθός δεν είναι κάτι αυτονόητο, ο μισθός αντιστοιχεί στην αξία των προϊόντων ή υπηρεσιών που παράγεις ή έστω αυτό θα έπρεπε να είναι. Αν αξιώνεις κατώτατο μισθό X και δεν παράγεις αγαθά ίσης αξίας προφανώς δεν μπορείς να περιμένεις τον ίδιο μισθό και αν όντως με κάποιο τρόπο έχεις εξασφαλίσει να παίρνεις αυτά τα χρήματα, για τον πλούτο που δεν παράγεται, τότε αυτό σημαίνει ότι κάποιος άλλος σε επιδοτεί.

Πάμε σε δεύτερο παράδειγμα. Έστω ότι υπάρχουν 2 τεχνικοί υπολογιστών, ο Α και ο Β. Ας υποθέσουμε ότι αναλαμβάνουν να επισκευάσουν 1 laptop ο καθένας τα οποία έχουν την ίδια ζημιά επομένως και οι 2 τεχνικοί θεωρητικά θα χρειαστεί να κάνουν την ίδια ακριβώς δουλειά. Ο τεχνικός Α επισκευάζει το laptop σε 3 ώρες ενώ ο Β σε 1 ώρα. Προκύπτουν, λοιπόν, 2 βασικά ερωτήματα. Ο τεχνικός Α θεωρείται πιο εργατικός από τον Β; Δικαιούται να ζητήσει περισσότερα χρήματα επειδή χρειάστηκε περισσότερο χρόνο; Προφανώς όχι, και εδώ κολλάει η **παραγωγικότητα** που είπαμε προηγουμένως. Ο τεχνικός Α μπορεί να επικαλεστεί ότι εργάζεται περισσότερες ώρες από τον συνάδελφο του αλλά αυτό είναι μάλλον μειονέκτημα καθότι τον καθιστά λιγότερο παραγωγικό μιας και στο ίδιο χρονικό διάστημα ο τεχνικός Β μπορεί να επισκευάσει 3 laptop. Έτσι καταλήγουμε πάλι στο ότι είναι αδιάφορο το πόσες ώρες εργάζεται κάποιος. Όταν οι ευρωπαίοι μίλησαν για χαμηλή παραγωγικότητα ασφαλώς δεν εννοούσαν ότι εργαζόμαστε λίγες ώρες αλλά ότι η **παραγωγικότητα εργασίας** στην Ελλάδα είναι χαμηλή.

Ο δείκτης **παραγωγικότητας εργασίας** είναι ο πιο συνηθισμένος δείκτης παραγωγικότητας και εκφράζει την παραγωγή σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό. Στην περίπτωση ενός κράτους ο δείκτης παραγωγικότητας εργασίας ισούται με ΑΕΠ / απασχολούμενο ή ΑΕΠ / ώρα εργασίας.

Η βελτίωση της παραγωγικότητας συνεπάγεται αύξηση της ανταγωνιστικότητας το οποίο συνεπάγεται αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος.

1.6 Ανεργία

Η πιο συνήθης απάντηση που λαμβάνουμε στην ερώτηση του τι θεωρούμε ανεργία είναι όταν κάποιος δεν έχει δουλειά. Επειδή όμως ο ορισμός αυτός δεν είναι 100% εύστοχος θα πρέπει να το αναλύσουμε.

Η χαμηλή ανεργία είναι ένας από τους τρεις μακροοικονομικούς στόχους μιας οικονομίας, αλλά πριν όμως ορίσουμε τι είναι ανεργία θα πρέπει να ορίσουμε τι είναι **εργατικό δυναμικό**.

Ενίοτε ο κόσμος μπερδεύει το εργατικό δυναμικό με τον πληθυσμό της χώρας. Αυτό είναι λάθος γιατί υπάρχουν κατηγορίες ανθρώπων που δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Παραδείγματος χάριν υπάρχουν άνθρωποι που δεν επιτρέπεται από το νόμο να εργάζονται όπως είναι οι ανήλικοι, υπάρχουν άνθρωποι που δεν είναι ικανοί για εργασία και υπάρχουν άλλοι που δεν επιθυμούν να εργαστούν. Αν αφαιρέσουμε όλους αυτούς από τον πληθυσμό της χώρας το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι το εργατικό δυναμικό.

Στο εργατικό δυναμικό ανήκουν δύο κατηγορίες ανθρώπων, αυτοί που ήδη εργάζονται και αυτοί που αναζητούν εργασία. Η δεύτερη κατηγορία ανθρώπων είναι γνωστοί ως **άνεργοι**, επομένως ως ανεργία ορίζουμε την κατάσταση κατά την οποία ένας οπου επιθυμεί και δύναται να εργαστεί δεν μπορεί να βρεί εργασία. **(3)**

Η ανεργία υπολογίζεται σε ποσοστό και είναι ο λόγος των ανέργων προς το εργατικό δυναμικό, δηλαδή:

Ανεργία = Αριθμός ανέργων / Εργατικό δυναμικό

Μορφές ανεργίας

Τώρα που γνωρίζουμε ότι ανεργία δεν είναι το να μην εργάζεσαι αλλά το να είσαι σε αναζήτηση εργασίας, θα εξηγήσουμε τις κύριες μορφές ανεργίας.

Υπάρχουν 3 κύριες μορφές ανεργίας που διαφέρουν όσον αφορά την επίδραση τους στην οικονομία. **(4)**

Ανεργία Τριβής

Η ανεργία τριβής είναι το ελάχιστο ποσοστό ανεργίας που δεν μπορεί να μειωθεί άλλο και αυτό εξ' αιτίας του ότι η κοινωνία μας είναι δυναμική. Πάντα θα υπάρχει ο υπάλληλος που παραιτείται για να βρεί μια καλύτερη δουλειά, πάντα θα υπάρχει ο τελειόφοιτος φοιτητής που βγαίνει πρώτη φορά στην αγορά εργασίας και γενικά πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι που εντάσσονται ή επανεντάσσονται στο εργατικό δυναμικό.

Διαρθρωτική Ανεργία

Διαρθρωτική ανεργία είναι η ανεργία που προκύπτει από την διάρθρωση της οικονομίας της χώρας, δηλαδή όταν κλείνουν παλιές δουλειές και ανοίγουν καινούριες για τις οποίες οι ήδη άνεργοι δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι.

Κυκλική Ανεργία

Την κυκλική ανεργία την συναντάμε σε περιόδους οικονομικής κρίσης μίας και συμβαίνει εξ' αιτίας της ύφεσης της οικονομίας

1.7 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών** είναι ένας πίνακας που παρουσιάζει τη διαφορά μεταξύ της αξίας των προϊόντων/υπηρεσιών που εισάγει μια χώρα σε σχέση με την αξία αυτών που εξάγει και αποτελείται από το άθροισμα τεσσάρων ισοζυγίων:

- Εμπορικό Ισοζύγιο
- Ισοζύγιο Υπηρεσιών
- Ισοζύγιο Εισοδημάτων
- Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων

Δηλαδή το άθροισμα των παραπάνω ισοζυγίων (εισπράξεις μείων πληρωμές) μας δίνει το αποτέλεσμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών**.

Αν το αποτέλεσμα είναι **θετικό** τότε έχουμε **πλεόνασμα**, αν είναι **αρνητικό** τότε έχουμε **έλλειμμα**.

Για την ιστορία η Ελλάδα παρουσίασε πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών το 2013 για πρώτη φορά μετά το 1948 και αυτό οφείλεται στην αύξηση των εξαγωγών με ταυτόχρονη μείωση των εισαγωγών πράγμα που μείωσε το έλλειμμα του Εμπορικού Ισοζυγίου.

Εμπορικό Ισοζύγιο

Το Εμπορικό Ισοζύγιο μας δείχνει τη διαφορά μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών. Εάν οι εξαγωγές είναι περισσότερες από τις εισαγωγές έχουμε **πλεόνασμα**, εάν οι εισαγωγές είναι περισσότερες έχουμε **έλλειμμα**.

Μερικοί από τους παράγοντες που επηρεάζουν το εμπορικό ισοζύγιο είναι οι εξής:

- Προτιμήσεις ντόπιων και ξένων καταναλωτών
- Εισοδήματα ντόπιων και ξένων καταναλωτών
- Οι τιμές των προϊόντων σε ξένες και εγχώριες αγορές
- Εμπορική πολιτική των κυβερνήσεων

Το Εμπορικό Ισοζύγιο στην Ελλάδα είναι μονίμως ελλειμματικό, που σημαίνει ότι εισάγουμε περισσότερα από ότι εξάγουμε. Παρόλο που εδώ και καιρό κυκλοφορεί ο μύθος ότι οι εξαγωγές κάθε χρόνο μειώνονται, αυτό δεν είναι αλήθεια. Αν παρατηρήσει κανείς τα στοιχεία θα προσέξει ότι οι εξαγωγές

έχουν αυξηθεί και κάθε χρόνο είναι περισσότερες από τον προηγούμενο. Ο λόγος που το εμπορικό ισοζύγιο στην Ελλάδα είναι αρνητικό είναι οι υπερβολικές εισαγωγές.

Ισοζύγιο Υπηρεσιών

Το Ισοζύγιο Υπηρεσιών είναι η διαφορά μεταξύ εισπράξεων και πληρωμών που προκύπτουν από συναλλαγές μεταξύ ντόπιων και ξένων και αφορά την παροχή υπηρεσιών.

Εδώ συναντάμε τη λεγόμενη βαριά βιομηχανία της Ελλάδας, τον τουρισμό και τις μεταφορές.

Σε αντίθεση με το εμπορικό ισοζύγιο, το ισοζύγιο υπηρεσιών είναι ανέκαθεν πλεονασματικό και συμβάλει θετικά στην διαμόρφωση του Ισοζυγίου Τρεχουσών συναλλαγών.

Ισοζύγιο Εισοδημάτων

Εδώ έχουμε την διαφορά μεταξύ εισπράξεων και πληρωμών που προκύπτουν από συναλλαγές μεταξύ ντόπιων και ξένων και αφορά αμοιβές από εργασία ή επενδύσεις. Αφορά δηλαδή αμοιβές, μισθούς, τόκοι, μερίσματα και κέρδη από παραγωγικούς συντελεστές.

Να σημειώσουμε ότι σε αυτό το ισοζύγιο καταγράφονται οι τόκοι που πληρώνει η χώρα για τα κεφάλαια που έχουν εισρεύσει σε αυτή.

Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων

Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων αφορά εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων της χώρας αλλά και συναλλαγές της γενικής κυβέρνησης προς άλλες και δεν αφορούν επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου.

Με λίγα λόγια είναι τα μεταναστευτικά εμβάσματα που είτε έρχονται, είτε φεύγουν συν τις συμμετοχές που πληρώνει προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα χρηματοδοτικά πακέτα που λαμβάνει η κυβέρνηση από αυτήν.

1.8 Διεθνής Επενδυτική Θέση

Η Διεθνής Επενδυτική Θέση αποτυπώνει σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή το ύψος των απαιτήσεων και των υποχρεώσεων των κατοίκων της χώρας έναντι αυτών μιας ξένης χώρας.

Η διαφορά μεταξύ απαιτήσεων και υποχρεώσεων αποτελεί την καθαρή επενδυτική θέση. Ανάλογα με το πρόσημο (θετικό ή αρνητικό) η χώρα χαρακτηρίζεται ως χρεώστης ή πιστωτής έναντι του υπόλοιπου κόσμου.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της Διεθνούς Επενδυτικής Θέσης προέρχονται από την Κεντρική Τράπεζα και το Υπουργείο Οικονομικών.

2.Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

2.1Ορισμός

Όταν πηγαίνεις στην τράπεζα για να καταθέσεις χρήματα αυτή τα τοποθετεί σε έναν καταθετικό λογαριασμό. Φεύγοντας από την τράπεζα έχεις στα χέρια σου ένα βιβλιάριο με πιστωμένο το ποσό που κατέθεσες και με την υπόσχεση ότι στο τέλος του χρόνου αυτό θα είναι προσαυξημένο κατά ένα ποσοστό X που σου έχει ορίσει η τράπεζα.

Η τράπεζα με τη σειρά της θα χορηγήσει τα χρήματα που της κατέθεσες υπό μορφή δανείου σε έναν δανειολήπτη-επενδυτή που θα κληθεί να επιστρέψει το ποσό που δανείστηκε με τόκο $X + \text{κάτι}$, όπου X είναι το ποσοστό που θα δώσει σε σένα ως καταθέτη ενώ στο υπόλοιπο συμπεριλαμβάνονται πάγια έξοδα + λειτουργικά έξοδα + κέρδος τράπεζας. Με λίγα λόγια αυτό είναι το **Χρηματοπιστωτικό Σύστημα**, ή αλλιώς:

Χρηματοπιστωτικό Σύστημα είναι το οικονομικό σύστημα βασισμένο στο χρήμα και σκοπό έχει να μεταφέρει οικονομικές μονάδες που παρουσιάζουν πιστωτικό υπόλοιπο (καταθέσεις) προς αυτές με χρεωστικό υπόλοιπο (δανειολήπτες). Με άλλα λόγια φέρνει σε επαφή τους αποταμιευτές με τους επενδυτές. **(5)**

Τέλος, το χρηματοπιστωτικό σύστημα χωρίζεται σε 2 υποσυστήματα, τις χρηματοπιστωτικές αγορές και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, που θα αναλύσουμε παρακάτω.

2.2 Χρηματοπιστωτικοί Θεσμοί

Οι χρηματοπιστωτικοί θεσμοί χωρίζονται σε χρηματοπιστωτικές αγορές και σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Ως **χρηματοπιστωτικές αγορές** ορίζουμε τις αγορές ομολόγων και μετοχών, όπου μέσω των θεσμών αυτών οι αποταμιευτές μπορούν να δανείσουν **άμεσα** κεφάλαια σε όσους τα επιθυμούν.

Ως χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς ορίζουμε τις τράπεζες, τις ασφαλιστικές εταιρίες, τα αμοιβαία κεφάλαια κλπ όπου μέσω αυτών των θεσμών οι αποταμιευτές μπορούν να δανείσουν **έμμεσα** κεφάλαια σε όσους τα επιθυμούν.

2.3 Τράπεζα – Έννοια, Λειτουργίες

Η τράπεζα είναι μια επιχείρηση και ανάλογα με το είδος της μπορεί να δέχεται καταθέσεις, να χορηγεί δάνεια ή να φυλάσσει και να διαχειρίζεται τίτλους. Επειδή το προϊόν που εμπορεύεται η τράπεζα είναι το χρήμα, το κέρδος της προκύπτει από τη διαφορά στο επιτόκιο δανεισμού και στο επιτόκιο καταθέσεων. Παραδείγματος χάριν, αν το επιτόκιο καταθέσεων είναι 2% και το επιτόκιο δανεισμού 5%, το κέρδος της τράπεζας είναι $5 - 2 = 3\%$.

Οι τράπεζες ήταν ανέκαθεν αναπόσπαστο μέρος της ιστορίας του χρήματος. Ιστορικά ξέρουμε ότι μόλις έναν αιώνα μετά τη δημιουργία των πρώτων

νομισμάτων έχουμε τις πρώτες ενδείξεις για την εμφάνιση τραπεζών στην αρχαία Ελλάδα, τους λεγόμενους αργυραμοιβούς.

Είδη Τραπεζών: οι τράπεζες χωρίζονται σε

- **Κεντρική Τράπεζα**, που είναι υπεύθυνη για τη νομισματική πολιτική. Κεντρικές τράπεζες είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ
- **Εμπορική Τράπεζα**, είναι η τράπεζα που γνωρίζουμε οι περισσότεροι σήμερα, δηλαδή είναι το κατάστημα που δέχεται καταθέσεις και χορηγεί δάνεια.
- **Επενδυτική Τράπεζα**, είναι η τράπεζα που ως σκοπό έχει την χορήγηση εγγυήσεων για αγορές τίτλων και μετοχών. Τέτοιες τράπεζες είναι οι J.P. Morgan, Goldman Sachs.

2.4 Ομόλογα – Έντοκα Γραμμάτια

Το ομόλογο είναι ένας τίτλος που αναγράφει ένα ποσό, την ημερομηνία λήξης και το επιτόκιο. Εν ολίγοις όταν αγοράζουμε ένα ομόλογο ουσιαστικά καταβάλλουμε το αναγραφόμενο ποσό στον εκδότη ο οποίος οφείλει να μας το επιστρέψει μαζί με το επιτόκιο στην συμφωνηθείσα ημερομηνία λήξης. Το ομόλογο δηλαδή είναι ένα δάνειο το οποίο αντλείται από τον εκδότη του δανείου και όχι μέσω τραπεζικής διαμεσολάβησης.

Όπως εξηγήσαμε στην υποενότητα **Δημόσιο Χρέος**, με αυτό τον τρόπο γίνεται ο κρατικός δανεισμός. Σε αυτή την περίπτωση ο εκδότης είναι το κράτος και εμείς που αγοράζουμε τα ομόλογα είμαστε οι δανειστές – επενδυτές. Αν αθροίσουμε την αξία όλων των ομολόγων που έχουν στην κατοχή τους όσοι έχουν δανείσει χρήματα σε ένα κράτος αυτό που έχουμε ως αποτέλεσμα είναι το δημόσιο χρέος.

Τα ομόλογα κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες:

- Ανάλογα με το αν ο εκδότης είναι το δημόσιο ή ιδιωτικές εταιρίες.
- Ανάλογα με το είδος του επιτοκίου (σταθερό ή κυμαινόμενο)
- Ανάλογα με τον τρόπο είσπραξης (με κουπόνι ή χωρίς)
- Ανάλογα με τη διάρκεια (εξάμηνα, ετήσια, διετή κλπ)

Τα **έντοκα γραμμάτια** είναι τίτλοι μικρής διάρκειας(3,6,12 μηνών) τα οποία αγοράζονται από τους επενδυτές και με την λήξη τους το κράτος τα αποπληρώνει σε μια προσυμφωνημένη αξία η οποία είναι μεγαλύτερη από την αρχική. Η διαφορά της αρχικής αξίας με την αξία στη λήξη λέγεται **απόδοση**, δηλαδή είναι το επιτόκιο με το οποίο καθορίζεται το κέρδος του επενδυτή. Για την ιστορία, η το ελληνικό κράτος εκδίδει έντοκα γραμμάτια ακόμη και μέσα στην κρίση, τα οποία γίνονται ανάρπαστα, και μέσω των κεφαλαίων που αντλεί μπορεί να καλύπτει τις υποχρεώσεις του.

2.5 Πρωτογενής και δευτερογενής αγορά

Πρωτογενής αγορά είναι η αγορά στην οποία γίνονται οι εκδόσεις των νέων τίτλων. Δηλαδή στην πρωτογενή αγορά γίνεται συναλλαγή μεταξύ επενδυτών

και των οργανισμών που εκδίδουν τους τίτλους(πχ κράτη). Παραδείγματος χάριν, όταν λέμε ότι η χώρα θα βγει για δανεισμό στις αγορές εννοούμε ότι θα πουλήσει ελληνικά ομόλογα στην πρωτογενή αγορά.

Αντιθέτως, δευτερογενής αγορά είναι η αγορά όπου διαπραγματεύονται τίτλοι παλαιότερων εκδόσεων. Αφενός δεν υπάρχει έκδοση νέων τίτλων αφετέρου η διαπραγμάτευση γίνεται μεταξύ επενδυτών και όχι μεταξύ οργανισμών και επενδυτών(όπως συμβαίνει στην πρωτογενή αγορά).

3.Ελληνική κρίση

3.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια πολύ σοβαρή οικονομική κρίση, το μέγεθος της οποίας μπορεί να συγκριθεί με την μεγάλη ύφεση του 1930. Μεταξύ του 2008 και του 2013 το Α.Ε.Π. της χώρας έχει μειωθεί κατά 23% ενώ το ποσοστό ανεργίας σχεδόν τετραπλασιάστηκε φθάνοντας στο 27.5%

Πολλοί Έλληνες έχουν συνδυάσει την οικονομική κρίση με την υπογραφή των μνημονίων και έχει δημιουργηθεί η ψευδαίσθηση ότι για όλα τα δεινά σήμερα οφείλονται οι λάθος αποφάσεις των δανειστών που επιβάλλονται στο ελληνικό

πολιτικό σύστημα μέσα από ένα εκβιαστικό μηχανισμό αξιολόγησης που εγκρίνει ή όχι τις πολυπόθητες δόσεις των δανείων. Όμως στην πραγματικότητα τα αίτια της ελληνικής καταστροφής εντοπίζονται στις ανισορροπίες που συσσωρεύτηκαν στην Ελλάδα πριν από την παγκόσμια κρίση του 2007-2009. Έτσι για να κατανοήσουμε τα αίτια της κρίσης και να εντοπίσουμε τη σωστή λύση για την έξοδο από αυτή θα πρέπει να εξετάσουμε τι έγινε τα χρόνια εκείνα.

Όσον αφορά τα αίτια της κρίσης η επικρατούσα άποψη είναι ότι ή δημοσιονομική σπατάλη είναι η κύρια αιτία. Αυτό με τη σειρά του μας οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

1^ο ότι κύριος υπεύθυνος για τον οικονομικό εκτροχιασμό είναι η ελληνική κυβέρνηση επειδή επέλεξε την οδό των μεγάλων ελλειμμάτων ενώ θα μπορούσε να κινηθεί πιο συντηρητικά.

2^ο ότι για να βγεί η Ελλάδα από την κρίση αρκεί μετατρέψει τα ελλείμματα σε πλεονάσματα.

3^ο ότι η Ελλάδα εξ' αιτίας της δημοσιονομικής βόμβας προκάλεσε την κρίση στην Ευρωζώνη η οποία θα είχε αποφευχθεί εάν αρχικά δεν είχε επιτραπεί στην Ελλάδα να γίνει μέλος της.

Μάλιστα το τελευταίο είναι κάτι που συζητείται στην Ευρώπη μίας στις προεκλογικές τους ομιλίες το 2013 τόσο η Άνγκελα Μέρκελ όσο και ο πρόεδρος του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος Σίγκμαρ Γκάμπριελ δήλωσαν εμμέσως πλέον σαφώς ότι δεν θα έπρεπε να επιτραπεί η είσοδος της Ελλάδος στην Ευρωζώνη αποδίδοντας της έτσι ευθύνες για την κρίση.

Αν και το δημοσιονομικό έλλειμμα αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομικής κρίσης δεν είναι η αποκλειστική αιτία και ενώ η εκμηδένιση του είναι αναγκαία ουσιαστικά δεν θα φέρει από μόνη της την οικονομική ανάπτυξη. Η ελληνική οικονομία οπωσδήποτε πρέπει να μεταβεί από τα ελλείμματα στα πλεονάσματα αλλά η αποκλειστική ενασχόληση με τα δημοσιονομικά μας αποσπά την προσοχή από άλλες μεταρρυθμίσεις που είναι πιο κατάλληλες για την έξοδο από την κρίση.

Αυτό που θα κάνουμε ουσιαστικά είναι να συγκρίνουμε την Ελλάδα με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης που μπήκαν σε πρόγραμμα, δηλαδή την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία. Μελετώντας την ελληνική περίπτωση εντός του ευρύτερου πλαισίου της Ευρωζώνης θα μας βοηθήσει να

διαχωρίσουμε τα κοινά σημεία από τα ειδικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας που οφείλονται για την ελληνική κρίση αλλά όχι για την συνολική.

3.2 Δημοσιονομικές Ανισορροπίες

Εξ' αιτίας του ότι ως κύρια αιτία της κρίσης της Ευρωζώνης αναφέρεται η σπατάλη του δημόσιου τομέα, θα παρουσιάσουμε τρεις δείκτες οικονομικών ανισορροπιών για όλες της υπό εξέταση χώρες:

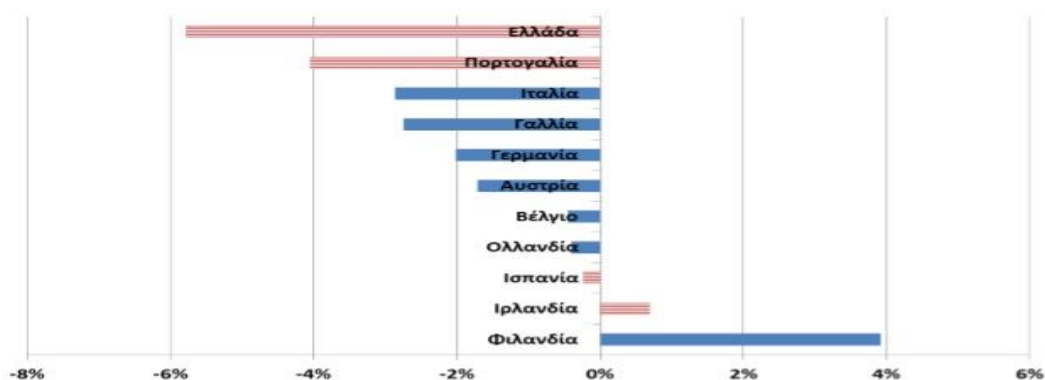
- Μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα περιόδου 1999 - 2008
- Επίπεδο δημοσίου χρέους 2008
- Αύξηση δημοσίου χρέους μεταξύ 1999 – 2008, ως ποσοστό του ΑΕΠ

Επίσης, η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να παρουσιάσει τον κοινό παρονομαστή των χωρών της Ευρωζώνης που επλήγησαν από την κρίση, συγκρίνοντας αυτές που χρειάστηκαν οικονομική βοήθεια με αυτές που δεν χρειάστηκαν. Η ανάλυση θα εστιαστεί σε 11 χώρες της Ευρωζώνης που ήταν μέλη όταν εισήχθη το Ευρώ ως νομισματική μονάδα, οι οποίες είναι οι: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Πορτογαλία και Φινλανδία. Για λόγους διευκόλυνσης οι Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία και Πορτογαλία θα αναφέρονται ως «χώρες της περιφέρειας» ενώ οι υπόλοιπες ως «χώρες του πυρήνα».

Ισοζύγιο Προϋπολογισμού 1999 – 2008 (% ΑΕΠ)

Το **Σχήμα 2.1** μας δείχνει ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας ήταν πολύ υψηλό τη δεκαετία του 2000. Η Πορτογαλία επίσης παρουσίασε έλλειμμα υψηλότερο από το όριο του 3% όπως είχε καθοριστεί από το **Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης** (Συνθήκη Μάαστριχτ 1993). Αντιθέτως οι άλλες 2 περιφερειακές χώρες παρουσίασαν πολύ καλύτερα δημοσιονομικά στοιχεία ακόμη και από την Γερμανία, η Ισπανία είχε έλλειμμα μικρότερο του 0,24% ενώ η Ιρλανδία είχε πρωτογενές πλεόνασμα. **(6)**

Ισοζύγιο Προϋπολογισμού 1999-2008 (% ΑΕΠ)

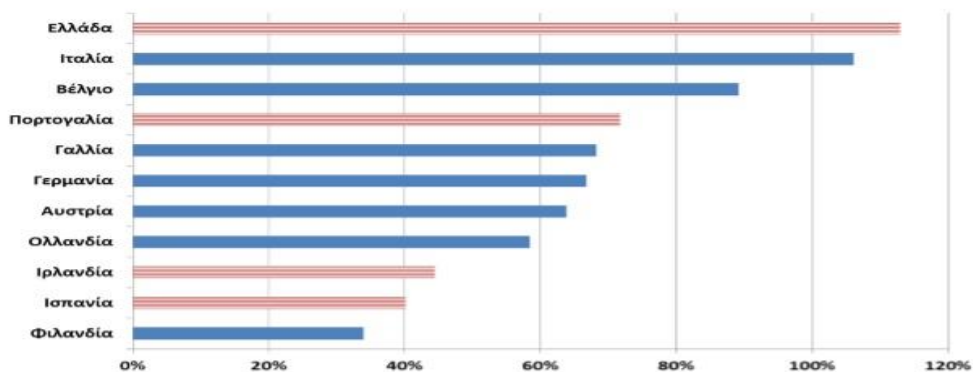
Σχήμα 2.1

Πηγή: Eurostat

Δημόσιο Χρέος 2008 (% ΑΕΠ)

Στο **Σχήμα 2.2** βλέπουμε ότι το 2008 η Ελλάδα παρουσίαζε το υψηλότερο επίπεδο δημοσίου χρέους (ως ποσοστό του ΑΕΠ) μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, με την Πορτογαλία να έρχεται 4^η κατά σειρά πιο υπερχρεωμένη χώρα. Αντιθέτως οι Ιρλανδία και Ισπανία εμφάνιζαν το δεύτερο και τρίτο χαμηλότερο ποσοστό δημοσίου χρέους.

Δημόσιο Χρέος 2008 (% ΑΕΠ)

Σχήμα 2.2

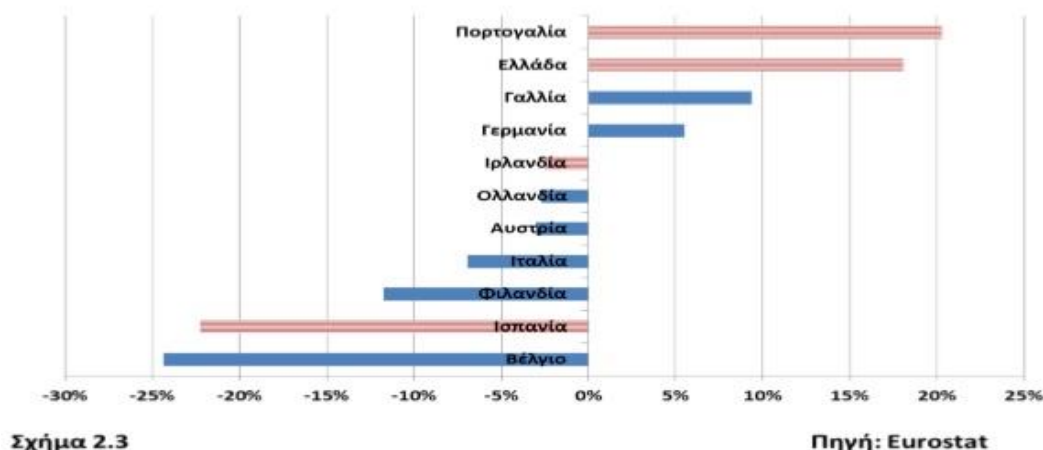
Πηγή: Eurostat

Μεταβολή Δημοσίου Χρέους 1999 – 2008 (% ΑΕΠ)

Στο **Σχήμα 2.3** βλέπουμε ότι η Ελλάδα είχε την δεύτερη θέση σε αύξηση δημοσίου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο 1999 – 2008, με πρώτη την Πορτογαλία, ενώ οι Ισπανία και Πορτογαλία παρουσίασαν μείωση.

Να διευκρινίσουμε ότι όλες οι χώρες της Ευρωζώνης παρουσίασαν μείωση χρέους τη συγκεκριμένη περίοδο πλην της Ελλάδας, Γαλλίας, Πορτογαλίας και Γερμανίας.

Μεταβολή στο Δημόσιο Χρέος μεταξύ 1999 και 2008 (% ΑΕΠ)

Συμπέρασμα:

Εδώ στην Ελλάδα υπάρχει η αντίληψη ότι για την κρίση οφείλεται το ύψος του δημοσίου χρέους και ότι η ρύθμισή του θα λύσει όλα τα προβλήματα. Όσοι διαφωνούν με τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής μιλούν καταγγελία και διαγραφή του χρέους. Όσοι συμφωνούν ισχυρίζονται ότι το πρόβλημα δεν είναι το χρέος αλλά το δημοσιονομικό έλλειμμα και ότι η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος θα σηματοδοτήσει την έξοδο από την κρίση.

Η Ελλάδα βεβαίως και πρέπει να αποκτήσει πρωτογενές πλεόνασμα, αλλά εάν πούμε ότι η κρίση οφείλεται στο ύψος του χρέους η στο δημοσιονομικό έλλειμμα μπορεί αυτό να φαίνεται ότι ταιριάζει στις περιπτώσεις της Ελλάδας ή της Πορτογαλίας αλλά αδυνατεί να εξηγήσει τις περιπτώσεις Ισπανίας και Ιρλανδίας. Τα δημοσιονομικά της Ισπανίας και της Ιρλανδίας ήταν σε πάρα πολύ καλή κατάσταση, καλύτερη και από της Γερμανίας. Η Ισπανία είχε πολύ μικρό έλλειμμα ενώ η Ιρλανδία πλεόνασμα και παράλληλα και οι δυο τους προχώρησαν σε σημαντική μείωση του δημοσίου χρέους. Επομένως το συμπέρασμα είναι ότι ο λόγος που μονάχα οι χώρες της περιφέρειας βρίσκονται σε κρίση και όχι οι χώρες του πυρήνα, δεν οφείλεται στις δημοσιονομικές ανωμαλίες.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η δημοσιονομική πολιτική δεν έπαιξε ρόλο. Όπως θα δούμε παρακάτω, οι δημοσιονομικές ανωμαλίες δημιούργησαν προβλήματα περιορίζοντας τα περιθώρια αντίδρασης στο ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης. Το ότι η Ελλάδα εμφάνισε το υψηλότερο δημοσιονομικό έλλειμμα και

ταυτόχρονα τη μεγαλύτερη μείωση παραγωγής ανάμεσα στις υπόλοιπες χώρες της περιφέρειας δεν αποτελεί σύμπτωση. Εν τούτοις το γεγονός ότι οι ρίζες της κρίσης δεν εντοπίζονται αποκλειστικά στις δημοσιονομικές ανωμαλίες σημαίνει ότι η διόρθωση των δημοσιονομικών δεν συνεπάγεται έξοδο από την οικονομική κρίση.

3.3 Εξωτερικές Ανισορροπίες – Η πραγματική αιτία

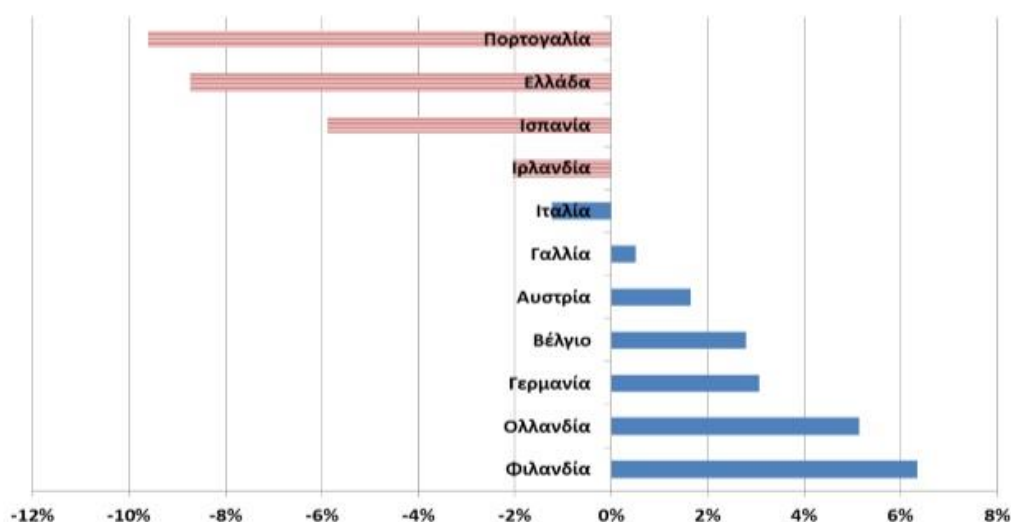
Στην προηγούμενη ενότητα ασχοληθήκαμε με τα δημοσιονομικά των χωρών της περιφέρειας, όμως στα χρόνια που προηγήθηκαν της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης συσσωρεύτηκαν στις χώρες της περιφέρειας μεγάλες ανισορροπίες που δεν αφορούσαν μόνο το δημόσιο τομέα τους αλλά και τα εξωτερικά τους ισοζύγια. Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τα ισοζύγια αυτά παραθέτοντας στοιχεία σχετικά με το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και την διεθνή οικονομική θέση της κάθε χώρας της Ευρωζώνης.

Πρὶν εξετάσουμε τα στοιχεία να υπενθυμίσουμε ότι στην ενότητα 1.7 εξηγήσαμε τι είναι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και από τι αποτελείται. Εν συντομία να υπενθυμίσουμε ότι καταγράφει τη διαφορά μεταξύ των εσόδων μιας χώρας από της εξαγωγές και των αντίστοιχων εξόδων της που προκύπτει από τις εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών στα οποία αθροίζονται δυο μικρότερα στοιχεία, τα καθαρά εισοδήματα και οι καθαρές μεταβιβάσεις. Ο γενικός κανόνας είναι ότι μια χώρα που εισάγει περισσότερο απ ό τι εξάγει παρουσιάζει έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και σε αυτή την περίπτωση αναγκάζεται να καταφύγει στον εξωτερικό δανεισμό για να καλύψει τη διαφορά. Αντίστοιχα όταν οι εξαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές τότε δανειοδοτεί τις ξένες χώρες. Εδώ να σημειώσουμε ότι ο εγχώριος δανειστής ή δανειολήπτης μπορεί να είναι είτε ο ιδιωτικός είτε ο δημόσιος τομέας.

Τελειώνοντας, η διεθνής επενδυτική θέση μιας χώρας είναι το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων που κατέχουν οι πολίτες της σε ξένες χώρες μείον τα εγχώρια περιουσιακά στοιχεία που κατέχονται από αλλοδαπούς. Αυτό ουσιαστικά μας δείχνει την συσσώρευση των προηγούμενων πλεονασμάτων ή ελλειμμάτων τρεχουσών συναλλαγών, δηλαδή το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώνει τη διεθνή επενδυτική θέση της χώρας ενώ αντίστοιχα το πλεόνασμα την αυξάνει.

Στο **Σχήμα 2.4** βλέπουμε το μέσο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για τις χώρες της Ευρωζώνης την περίοδο 1999 – 2008. Σε αντίθεση με το δημοσιονομικό έλλειμμα, όπως απεικονίζονταν στο Σχήμα 2.1, οι χώρες της περιφέρειας είχαν τα μεγαλύτερα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών από όλες τις χώρες της Ευρωζώνης.

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 1999-2008 (%ΑΕΠ)

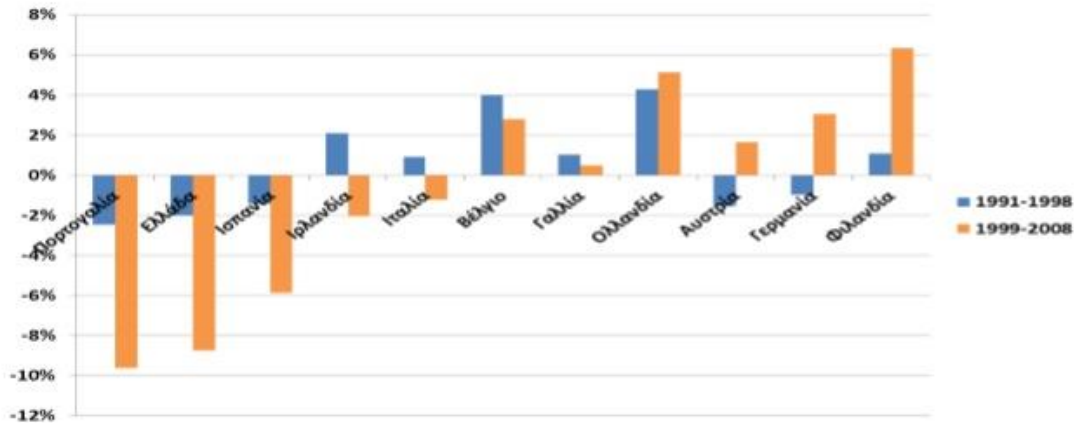

Σχήμα 2.4

Πηγή: ΔΝΤ

Στο **Σχήμα 2.5** βλέπουμε την μεταβολή του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των χωρών της Ευρωζώνης μεταξύ της δεκαετίας του 1990 και του 2000. Το σχήμα αυτό επιβεβαιώνει τα τα προηγούμενα στοιχεία μιάς και μας δείχνει ότι οι χώρες της περιφέρειας εμφάνισαν τη μεγαλύτερη χειροτέρευση στις τρέχουσες συναλλαγές τους. Στη χειρότερη θέση βρίσκεται η Πορτογαλία με δεύτερη την Ελλάδα. Η πλειοψηφία των χωρών της Ευρωζώνης παρουσίασαν βελτίωση με πρώτη τη Φινλανδία. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο, το οποίο θα μας απασχολήσει σε επόμενη ενότητα, είναι ότι τη δεκαετία του 1990 καμία από τις χώρες που μελετάμε δεν είχε υψηλό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (το έλλειμμα της Πορτογαλίας αντιστοιχούσε μόλις στο 2.5% του ΑΕΠ) ενώ τα ελλείμματα αυξήθηκαν αρκετά στις χώρες της περιφέρειας μετά την εισαγωγή του Ευρώ.

Ισοζύγιο Τρεχουσών συναλλαγών: 1991-1998 έναντι 1999-2008

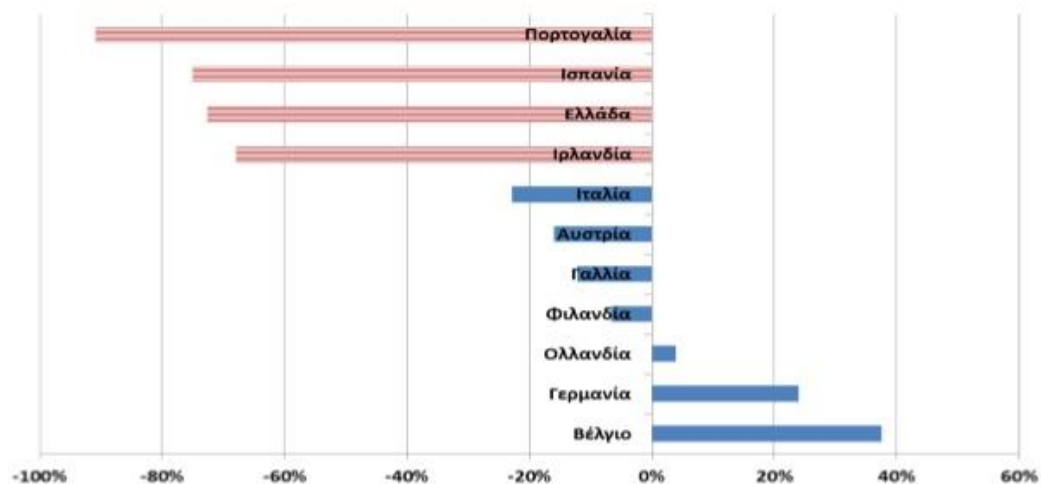

Σχήμα 2.5

Πηγή: ΔΝΤ

Τέλος, το **Σχήμα 2.6** δείχνει ότι οι περιφερειακές χώρες εμφάνιζαν εξαιρετικά αρνητική επενδυτική θέση, με το καθαρό εξωτερικό χρέος να ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ σε κάθε περιφερειακή χώρα.

Διεθνής Επενδυτική Θέση 2008 (% ΑΕΠ)

Σχήμα 2.6

Πηγή: ΔΝΤ

Συμπέρασμα:

Συνοψίζοντας, τα τέσσερα μέλη της Ευρωζώνης με το μεγαλύτερο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, τη μεγαλύτερη επιδείνωση τρεχουσών συναλλαγών από τη δεκαετία του '90 και τα υψηλότερα επίπεδα εξωτερικού χρέους κατέληξαν να ζητήσουν οικονομική βοήθεια από τους ευρωπαίους εταίρους τους. Ωστόσο, μόνο δύο από αυτές τις χώρες (Ελλάδα και Πορτογαλία) επέδειξαν δημοσιονομικές ανισορροπίες τη δεκαετία του 2000. Συνεπώς, ο πιο ακριβής δείκτης για ποιες χώρες της Ευρωζώνης εισήλθαν σε κρίση μετά το 2009, ήταν η ύπαρξη εξωτερικών ανισορροπιών, ενώ οι δημοσιονομικές ανισορροπίες ήταν δευτερεύουσας σημασίας. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι για να κατανοήσουμε την κρίση στην Ευρωζώνη και, κυρίως, για να εκτιμήσουμε το τι πρέπει να γίνει, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε την πηγή των εξωτερικών ανισορροπιών.

3.4 Εξωτερικές Ανισορροπίες και το Ευρώ

Η καθιέρωση του Ευρώ ως κοινή νομισματική μονάδα έδωσε ώθηση στην χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση της Ευρωζώνης. Οι ροές κεφαλαίων αυξήθηκαν σημαντικά, ενώ οι πιστωτικές συνθήκες παρουσίασαν σύγκλιση σε όλη την Ευρωζώνη. Το αποτέλεσμα ήταν να προκαλείται σύγκλιση των εισοδημάτων μεταξύ των φτωχότερων και των πλουσιότερων χωρών όμως δημιούργησε σημαντικές οικονομικές αδυναμίες οι οποίες έγιναν εμφανής όταν η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ευρώπη.

Για να δούμε πόσο εμφανής είναι η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση στην Ευρωζώνη μετά την εισαγωγή του Ευρώ αρκεί να εξετάσουμε δυο δείκτες χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης, δηλαδή τους:

- Μέγεθος ροών κεφαλαίων μεταξύ της Ευρωζώνης
- Διαφοροποιήσεις των πιστωτικών συνθηκών εντός της Ευρωζώνης

Τα κεφάλαια που εισέρευσαν μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, είτε ως άμεσες επενδύσεις είτε ως δάνεια, άγγιξαν το 40% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης, ποσοστό διπλάσιο από το αντίστοιχο του 1999. Αν και την περίοδο του Ευρώ οι κεφαλαιακές ροές είχαν αύξηση σε παγκόσμιο επίπεδο, εν τούτοις η αύξηση εντός της Ευρωζώνης ήταν αρκετά μεγαλύτερη από την παγκόσμια. Επίσης πρέπει να σημειώσουμε ότι, σε αντίθεση με την αντίληψη ότι η Γερμανία βγήκε κερδισμένη, οι ροές αυξήθηκαν προς κάθε κατεύθυνση, π.χ. αύξηση

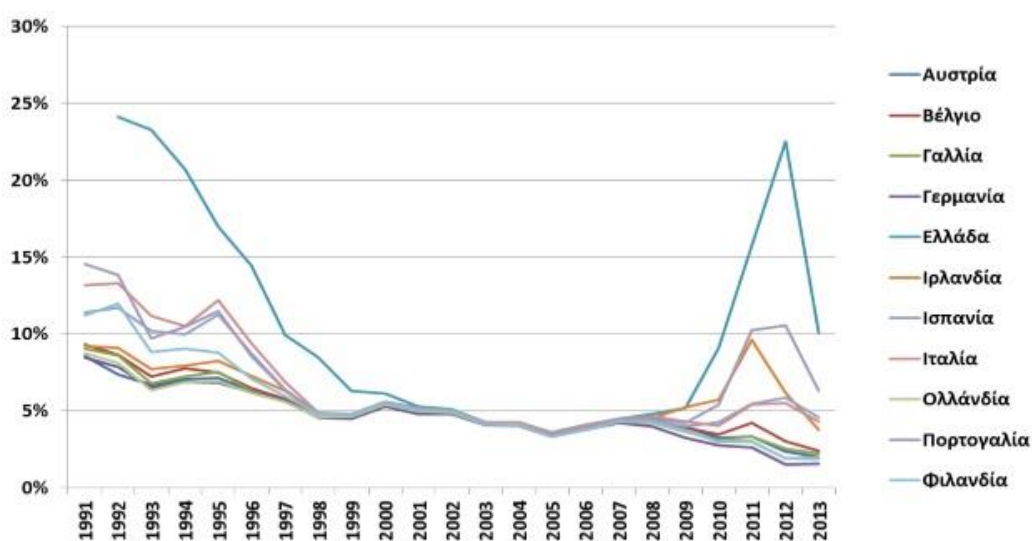
κεφαλαιακών ροών υπήρξε από τη Γαλλία προς τη Γερμανία αλλά και αντίστροφα. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η εισαγωγή του Ευρώ διευκόλυνε τις ροές κεφαλαίου εντός της Ευρωζώνης.

Οι πιστωτικές συνθήκες εντός της Ευρωζώνης παρουσίασαν επίσης σύγκλιση. Οι πιστωτικές συνθήκες που επικρατούν σε μία χώρα μπορούν να υπολογιστούν από το μακροπρόθεσμο επιτόκιο με το οποίο μπορεί να δανείζεται η κυβέρνηση της.

Στο **Σχήμα 3.1** βλέπουμε ότι μετά την εισαγωγή του ευρώ τα κρατικά επιτόκια των χωρών της Ευρωζώνης συνέκλιναν σχεδόν απόλυτα, δηλαδή την περίοδο 2001 – 2008 όλες οι χώρες της Ευρωζώνης ουσιαστικά μπορούσαν να δανείζονται με το ίδιο επιτόκιο όπως η Γερμανία δεδομένου ότι τα spread δεν ξεπερνούσαν τη μισή μονάδα σε ποσοστό.

Αυτό οπωσδήποτε ήταν μια θετική εξέλιξη μιας και τη δεκαετία του '90 τα Γερμανικά επιτόκια ήταν αισθητά χαμηλότερα σε σχέση με αυτά των υπολοίπων χωρών, συγκεκριμένα το επιτόκιο δανεισμού της Γερμανίας ήταν 16 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από αυτού της Ελλάδας, 6 ποσοστιαίες χαμηλότερο από τα Ιταλικά και μία μονάδα χαμηλότερο από αυτό της Γαλλίας.

Μακροπρόθεσμο κρατικά επιτόκια

Σχήμα 3.1

Πηγή: Eurostat

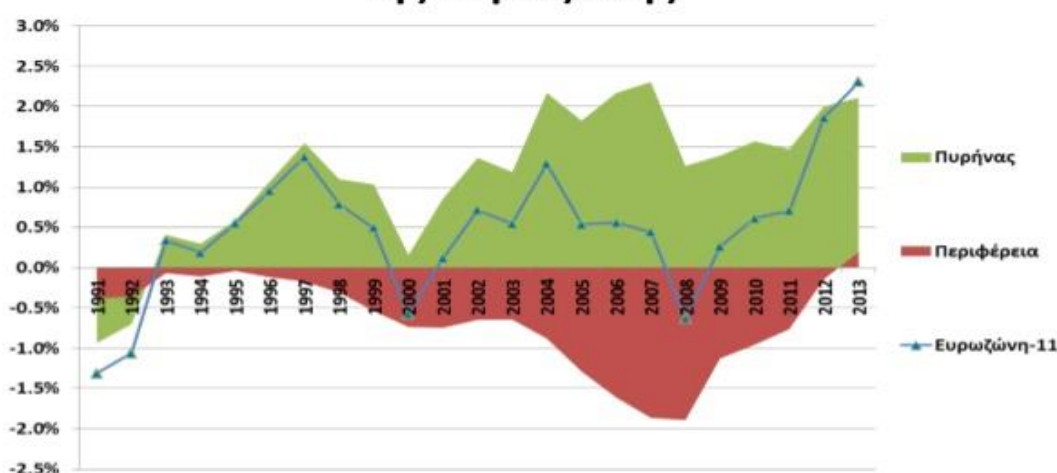
Η εισαγωγή του ευρώ εξάλειψε τον συναλλαγματικό κίνδυνο και οδήγησε στην εναρμόνιση των χρηματαγορών της Ευρωζώνης. Αυτό θεωρήθηκε ως επιτυχία του ευρώ μιάς και η ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών χρηματαγορών αποτελούσε έναν από τους στόχους της κοινής νομισματικής μονάδας. Αναφερόμενη σε μερικά από τα οφέλη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είπε τα εξής:

«Μια ενιαία χρηματοπιστωτική αγορά επιτρέπει στους πολίτες και τις επιχειρήσεις να επενδύουν σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ για να εξασφαλίσουν την καλύτερη απόδοση για τις αποταμιεύσεις τους. Δίνει τη δυνατότητα δανεισμού από ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ, για να βρεθεί το χαμηλότερο κόστος δανεισμού. Οι επενδυτές μπορούν επίσης να κατανέμουν τους κινδύνους καλύτερα.»

Βέβαια, η εισαγωγή του ευρώ επηρέασε διαφορετικά τις χώρες του πυρήνα από αυτές της περιφέρειας. Το βασικό επακόλουθο ήταν η ροή κεφαλαίων από τον πυρήνα προς τις περιφερειακές χώρες.

Στο **Σχήμα 3.2** βλέπουμε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των 11 χωρών της Ευρωζώνης καθώς επίσης και ξεχωριστά για τις χώρες της περιφέρειας αλλά και του πυρήνα, ως ποσοστό του ΑΕΠ της Ευρωζώνης. Να υπενθυμίσουμε ότι αν και μετά το 2008 προσχώρησαν στην Ευρωζώνη νέες χώρες, τα 2 αυτά διαγράμματα παρουσιάζουν στοιχεία μόνο για τις 11 υπο εξέταση χώρες στο σύνολο της περιόδου.

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ως % του ΑΕΠ της Ευρωζώνης

Σχήμα 3.2

Πηγή: ΔΝΤ

Η εισαγωγή του ευρώ το 1999 βρήκε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών με μικρό πλεόνασμα ωστόσο στην πορεία μεταβλήθηκε σημαντικά. Αν και οι χώρες της περιφέρειας ξεκίνησαν με μικρό έλλειμμα, αυτό αυξήθηκε τα επόμενα έτη φτάνοντας στο 1.75% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης το 2008. Να σημειώσουμε ότι το 2008 οι περιφερειακές χώρες αποτελούσαν το ένα έκτο του ΑΕΠ της Ευρωζώνης. Την ίδια στιγμή το πλεόνασμα των χωρών του πυρήνα αυξήθηκε σχεδόν κατά το ίδιο ποσό, ουσιαστικά αντισταθμίζοντας τα ελλείμματα των περιφερειακών χωρών. Με λίγα λόγια, η εισαγωγή του ευρώ οδήγησε σε εισροή κεφαλαίων από τις χώρες του πυρήνα (πλεόνασμα τρεχουσών συναλλαγών) προς τις χώρες της περιφέρειας (έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών).

Ευρώ και προσδοκίες σύγκλισης:

Βέβαια αυτή η αύξηση των κεφαλαιακών ροών προς τις περιφερειακές χώρες δεν ανησύχησε κανέναν γιατί υπήρχε η προσδοκία ότι οι οικονομίες των περιφερειακών χωρών θα συνέκλιναν προς αυτές του πυρήνα. Ο λόγος πίσω από αυτή την προσδοκία ήταν:

1^ο , η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου ωφέλησε περισσότερο τις χώρες της περιφέρειας μιας και στο παρελθόν τα νομίσματα τους είχαν υποστεί μεγαλύτερες και συχνότερες υποτιμήσεις. Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε σημαντική μείωση επιτοκίων έτσι οι χώρες αυτές, άρα και ο ιδιωτικός τους τομέας, είχαν στη διάθεση τους πολύ φθηνό χρήμα.

2^ο , το ευρώ σαν νόμισμα αναμένονταν να ενισχύσει την ανάπτυξη των περιφερειακών χωρών κάνοντας τες ελκυστικότερες προς ξένες επενδύσεις. Το 1998 το κατά κεφαλήν εισόδημα των χωρών της περιφέρειας ήταν μόλις στο 61% αυτού των χωρών του πυρήνα, πράγμα που σήμαινε ότι υπήρχαν μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης.

Η ένταξη στο ευρώ αφαίρεσε από τις πιθανές μακροοικονομικές στρατηγικές το όπλο της υποτίμησης αφήνοντας ως μόνο τρόπο βελτίωσης της παραγωγικότητας, καθ' επέκταση και της ανταγωνιστικότητας, αυτό που γνωρίζουμε σήμερα ως μεταρρυθμίσεις. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις που λόγω πολιτικού κόστους είχαν αποφευχθεί κατά το παρελθόν αναμένονταν να ανεβάσουν το βιοτικό επίπεδο των χωρών της περιφέρειας στο αντίστοιχο του πυρήνα. Την άποψη αυτή συμμερίζονταν ο Λουκάς Παπαδήμος όταν, από τη θέση του διοικητή της τραπεζής της Ελλάδας, είπε:

«Μετά την είσοδο στη ζώνη του ευρώ, η Τράπεζα της Ελλάδος θα εφαρμόζει την ενιαία νομισματική πολιτική που έχει αποφασίσει το Διοικητικό Συμβούλιο

της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, και σίγουρα δεν θα μπορεί να βελτιώσει τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μέσω της αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νέου μας νομίσματος, του ευρώ. Οι στόχοι για υψηλότερη απασχόληση και οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει, συνεπώς, να επιδιωχθούν με διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και δημοσιονομικά μέτρα που θα αποσκοπούν στην ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας, της βελτίωσης της ποιότητας των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών και της διασφάλισης της σταθερότητας των τιμών.»

Με την πάροδο του χρόνου οι προσδοκίες αυτές έδειχναν να εκπληρώνονται. Η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ των περιφερειακών χωρών ανέβηκε στο 3.6% κατά μέσο όρο, έναντι του 2.1% για τις χώρες του πυρήνα, το δε κατά κεφαλήν εισόδημα από 61% ανέβηκε στο 75% του εισοδήματος των χωρών του πυρήνα.

Επίσης οι πηγές ανάπτυξης έδειχναν υγιείς. Η Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία παρουσίασαν μεγάλη αύξηση επενδύσεων. Στον **Πίνακα 3.1** βλέπουμε ότι σε αυτές τις τρεις χώρες η μεταβολή στις συνολικές επενδύσεις παρουσίασε αύξηση 3 και πλέον μονάδες.

Επενδύσεις (% ΑΕΠ)	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Πορτογαλία	Χώρες του πυρήνα
1995-2001	20,2%	21,0%	23,5%	25,9%	20,6%
2002-2008	23,3%	24,3%	28,7%	23,2%	20,1%
Μεταβολή στις συνολικές επενδύσεις	3,1%	3,3%	5,2%	-2,7%	-0,5%
Μεταβολή στις επενδύσεις σε κατοικίες	0,6%	4,2%	3,6%	-1,9%	-0,1%
Μεταβολή στις επενδύσεις εκτός από επενδύσεις σε κατοικίες	2,5%	-0,8%	1,6%	-0,8%	-0,4%

Πίνακας 3.1

Πηγή: Eurostat

Ουσιαστικά τα όποια ελλείμματα παρουσίαζαν οι περιφερειακές χώρες έδειχναν να αντανακλούν μια ανακατανομή κεφαλαίων προς όφελος όλων. Οι δανειολήπτες της περιφέρειας είχαν πρόσβαση σε εύκολο και φθηνό χρήμα και οι επενδυτές του πυρήνα είχαν μεγαλύτερη απόδοση από ότι αν επένδυαν στις χώρες τους. Έτσι, δεδομένου ότι η σύγκλιση των οικονομιών της Ευρωζώνης ήταν βασικός στόχος του ευρώ, οι εξελίξεις αυτές θεωρήθηκαν ως επιτυχία.

Βέβαια την ίδια στιγμή οι Πορτογαλία και Ελλάδα παρουσίαζαν απότομη αύξηση δημοσίου χρέους, το οποίο όμως έμοιαζε διαχειρίσιμο δεδομένης της εξίσου μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης. Την ίδια αισιοδοξία είχαν και οι αγορές που συνέχισαν να δανείζουν με χαμηλά επιτόκια τις χώρες της περιφέρειας μέχρι και την κρίση του 2008.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι όλα πήγαιναν κατ' ευχή και ουδείς φαντάζονταν ότι η Ευρωζώνη θα οδηγούνταν σε κρίση. Το γεγονός ότι οι προαναφερθείσες ανωμαλίες απεδείχθησαν καταστροφικές είναι κάτι που το ξέρουμε εκ των υστέρων μιας και εκείνη την περίοδο υπήρχε μια γενική ευφορία και κυριαρχία του αισιόδοξου σεναρίου.

Οικονομικές αδυναμίες – Κακή Υλοποίηση δανείων

Όπως είπαμε παραπάνω, εκ των υστέρων έγινε σαφές ότι οι εξωτερικές ανισορροπίες που συσσωρεύτηκαν την περίοδο 2001-2008 ήταν καταστροφικές. Μπορεί η μεγάλη εισροή κεφαλαίων στις περιφερειακές χώρες να προκάλεσε μεγάλη ανάπτυξη και μεγάλες αυξήσεις τιμών και μισθών, αλλά δεν επετεύχθη ισόποση αύξηση παραγωγικότητας η οποία θα διευκόλυνε την αποπληρωμή των χρεών. Αυτό με τη σειρά του προκάλεσε έλλειψη ανταγωνιστικότητας και κατέστησε τις χώρες της περιφέρειας εξαρτώμενες από τον συνεχή δανεισμό.

Ένας λόγος που συνέβη αυτό είναι γιατί οι δανειζόμενες χώρες δεν χρησιμοποίησαν τα κεφάλαια αυτά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, καθώς ένα μέρος των επενδύσεων ήταν στην οικοδομή.

Όπως μας δείχνει ο **Πίνακας 3.1** όλες οι περιφερειακές χώρες, πλην της πορτογαλίας, παρουσίασαν αύξηση στις επενδύσεις σε κατοικίες. Οι κατασκευές κατοικιών θεωρείται κακή επένδυση για δύο λόγους:

1^{ον} είναι επιρρεπής στην οικονομική κρίση. Όταν μειώνεται το εισόδημα των νοικοκυριών μειώνεται και η ζήτηση νέων κατοικιών και το γεγονός ότι το κατασκευαστικό κομμάτι απασχολεί μια σειρά από επαγγέλματα αλλά και

επιχειρήσεις που εμπορεύονται πρώτες ύλες όπως σίδηρο, αλουμίνιο ή τσιμέντο συνεπάγεται ότι η μείωση της ζήτησης προκαλεί αλυσιδωτή ζημία σε πολλούς τομείς.

2^{ον} οι κατοικίες δεν είναι ωφέλιμη επένδυση. Δεν βοηθάει στην παραγωγή πλούτου ούτε στην δυνατότητα της οικονομίας να εξαγει, έτσι ενώ οι επενδύσεις σε κατοικίες έγιναν με ξένα κεφάλαια ουσιαστικά αυτές δεν μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν την αποπληρωμή αυτών των δανείων.

Πέρα από τις λάθος επενδύσεις, ένα δεύτερο πρόβλημα ήταν η μείωση των αποταμιεύσεων. Η μεγάλη πτώση των επιτοκίων μείωσε το κίνητρο για αποταμίευση καθ επέκταση και τις εθνικές αποταμιεύσεις στις χώρες της περιφέρειας. Οι κυβερνήσεις της Ισπανίας και της Ιρλανδίας μέσω του περιορισμού των δημοσιονομικών ελλειμμάτων πέτυχαν να διατηρήσουν σε κάποιο βαθμό τις ιδιωτικές καταθέσεις στις χώρες τους σε αντίθεση με την Ελλάδα και την Πορτογαλία που εκμεταλλεύτηκαν τα χαμηλά επιτόκια για να ακολουθήσουν ελλειμματική πολιτική μέσω του εξωτερικού δανεισμού το οποίο με τη σειρά του μείωσε το ποσοστό εθνικών αποταμιεύσεων. Έτσι αυξήθηκε η ανάγκη από εξωτερικό δανεισμό που διέυρνε το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών.

	Χρονική περίοδος	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Πορτογαλία	Χώρες του πυρήνα
Ιδιωτικές αποταμιεύσεις	1995-2001	16,5%	18,3%	21,0%	19,4%	22,1%
(% του ΑΕΠ)	2002-2008	13,4%	17,8%	17,4%	15,7%	22,1%
	Διαφορά	-3,1%	-0,5%	-3,6%	-3,7%	0,0%
Δημόσιες αποταμιεύσεις	1995-2001	-1,9%	4,0%	1,1%	0,0%	1,2%
(% του ΑΕΠ)	2002-2008	-3,3%	3,6%	4,5%	-1,7%	1,8%
	Διαφορά	-1,4%	-0,4%	3,4%	-1,6%	0,6%
Εθνικές αποταμιεύσεις	1995-2001	14,6%	22,4%	22,1%	19,4%	23,3%
(% του ΑΕΠ)	2002-2008	10,1%	21,4%	21,9%	14,1%	23,9%
	Διαφορά	-4,5%	-0,9%	-0,2%	-5,3%	0,6%

Πίνακας 3.2

Πηγή: Eurostat

Κάτι που επίσης πρέπει να λάβουμε υπόψη είναι ότι μετά την υιοθέτηση του ευρώ η ποιότητα των θεσμών στις χώρες της περιφέρειας αντί να βελτιωθεί παρουσίασε επιδείνωση. Αυτό το κρίνουμε μέσα από τρεις δείκτες που βλέπουμε στον **Πίνακα 3.3**. Οι δείκτες είναι οι εξής:

- Αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης
- Έλεγχος της διαφθοράς
- Ποιότητα ρυθμιστικών πολιτικών

	Χρονική περίοδος	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Πορτογαλία	Χώρες του πυρήνα
Αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης	1996-1998	0,79	1,74	1,64	1,14	1,70
	2006-2008	0,61	1,55	0,94	0,95	1,51
	Διαφορά	-0,17	-0,19	-0,71	-0,19	-0,19
Έλεγχος της διαφθοράς	1996-1998	0,70	1,69	1,21	1,43	1,68
	2006-2008	0,23	1,74	1,07	0,97	1,63
	Διαφορά	-0,46	0,05	-0,18	-0,37	-0,07
Ποιότητα ρυθμιστικών πολιτικών	1996-1998	0,65	1,63	1,18	1,22	1,29
	2006-2008	0,87	1,87	1,20	1,07	1,45
	Διαφορά	0,22	0,24	0,02	-0,15	0,16

Πίνακας 3.3

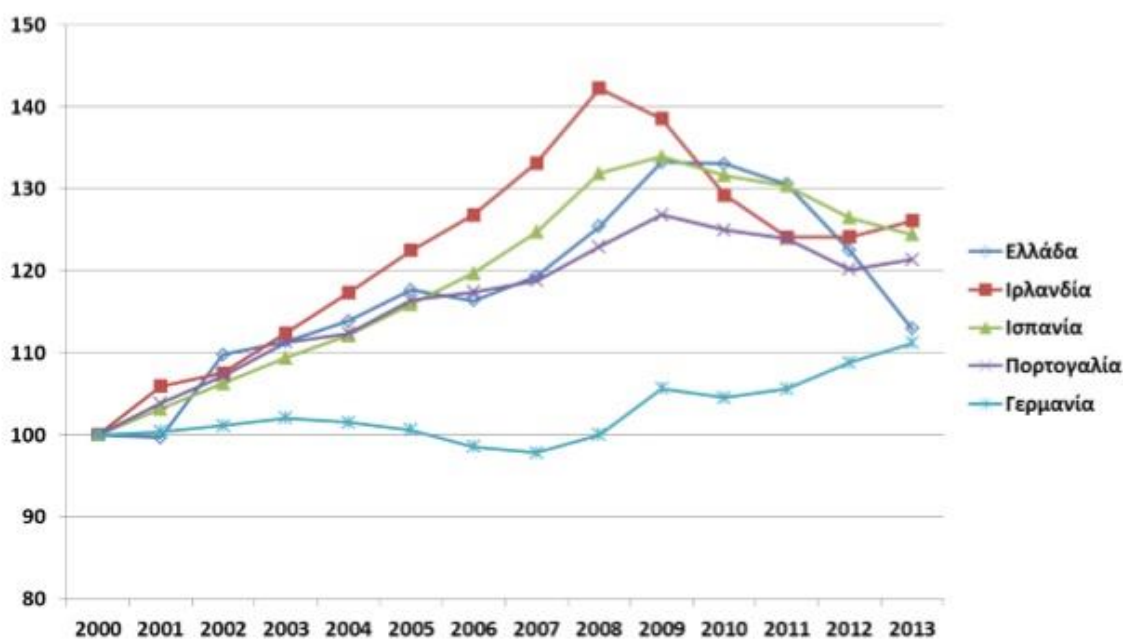
Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Αυτό που βλέπουμε στον παραπάνω πίνακα είναι μια σύγκριση μεταξύ των χωρών της περιφέρειας την διετία πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση και την διετία πριν την εισαγωγή του ευρώ και η σύγκριση τους για τις ίδιες περιόδους με τις χώρες του πυρήνα. Αν εξαιρέσουμε την Ιρλανδία, όλες οι χώρες της περιφέρειας υστερούν σε σχέση με τις χώρες του πυρήνα. Μια άλλη διαπίστωση είναι ότι, πάλι με εξαίρεση την Ιρλανδία, ο δείκτης για την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης και του ελέγχου της διαφθοράς υποχώρησε μετά την είσοδο στην Ευρωζώνη. Η βελτίωση του δείκτη της ποιότητας ρυθμιστικών πολιτικών είναι ίσως το μόνο θετικό για την Ελλάδα και την Ισπανία.

Το συμπέρασμα είναι ότι η αύξηση της οικονομικής ευημερίας για τις χώρες της περιφέρειας δημιούργησε ένα πολύ χαλαρό οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της κυβερνητικής αποτελεσματικότητας και της αύξησης της διαφθοράς το οποίο δεν επέτρεπε την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων.

Όπως διαπιστώσαμε προηγουμένως, την περίοδο 2001-2008 υπήρξε μεγάλη ροή κεφαλαίων από τις χώρες του πυρήνα προς τις χώρες της περιφέρειας. Τα κεφάλαια αυτά τροφοδότησαν την οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας αλλά δημιούργησαν μια σειρά από οικονομικές ανισοροπίες. Οι τιμές και οι μισθοί αυξήθηκαν σημαντικά πλησιάζοντας τα επίπεδα των χωρών του πυρήνα χωρίς ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας. Ο συνδυασμός αυτός οδήγησε σε απώλεια ανταγωνιστικότητας.

Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος (2000=100)

Σχήμα 3.3

Πηγή: Eurostat

Για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε την μεταβολή της ανταγωνιστικότητας από έτος σε έτος αρκεί να εξετάσουμε το **κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος** στην ίδια χρονική περίοδο. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι ένα κλάσμα και μετρά το μισθό σε σχέση με την παραγωγικότητα. Όταν παρουσιάζει αυξητική τάση τότε έχουμε μείωση ανταγωνιστικότητας. Στο **Σχήμα 3.3** ουσιαστικά βλέπουμε ότι ενώ στις αρχές του 2000 η Γερμανία ήταν περίπου στα ίδια επίπεδα με τις περιφερειακές χώρες ουσιαστικά 8 χρόνια μετά κατέληξαν να υπάρχει μια ψαλίδα της τάξεως του 30%.

3.5 Η Επόμενη Μέρα – Συμπεράσματα

Η διεθνής οικονομική κρίση μετέβαλε ριζικά το επενδυτικό κλίμα και όταν επεκτάθηκε στην Ευρώπη το αποτέλεσμα ήταν οι ξένοι επενδυτές να δείξουν απροθυμία να χρηματοδοτήσουν τις οικονομίες των χωρών της περιφέρειας. Αυτό το ζήσαμε στην Ελλάδα στα τέλη του 2009 με την άνοδο των επιτοκίων δανεισμού που κατέστησαν τον δανεισμό πολύ ακριβό άρα και αδύνατο. Σε μια εποχή όπου τράπεζα δεν δανείζει τράπεζα ήταν αδύνατο η Ελλάδα, αλλά και οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, να έχουν πρόσβαση στα κεφάλαια που αναζητούσαν γιατί πολύ απλά αυτοί που μέχρι τότε δάνειζαν τα κράτη δεν μπορούσαν οι ίδιοι πλέον να δανειστούν. Αυτή η αδυναμία δανεισμού πυροδότησε την κρίση στην Ευρωζώνη και έκανε εμφανής τις οικονομικές ανισοροπίες των χωρών της περιφέρειας.

Η μείωση της ροή κεφαλαίων προς τις περιφερειακές χώρες κατέστησε σαφές ότι οι χώρες αυτές έπρεπε να πάρουν μια σειρά από μέτρα για τον περιορισμό των εξωτερικών ελλειμμάτων, κάτι που στην πορεία θα μας γίνει γνωστό ως μνημόνιο. Βασικό προαπαιτούμενο για τον ισοσκελισμό του εμπορίου είναι η αναδιάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας έτσι ώστε να παράγονται αγαθά και υπηρεσίες με σκοπό την αύξηση των εξαγωγών προς ξένες χώρες και ταυτόχρονη μείωση των εισαγωγών. Με αυτό τον τρόπο θα μπαίνουν κεφάλαια στις χώρες της περιφέρειας μειώνοντας την ανάγκη για εξωτερικό δανεισμό. Για να γίνει αυτό, όμως, απαιτείται ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας.

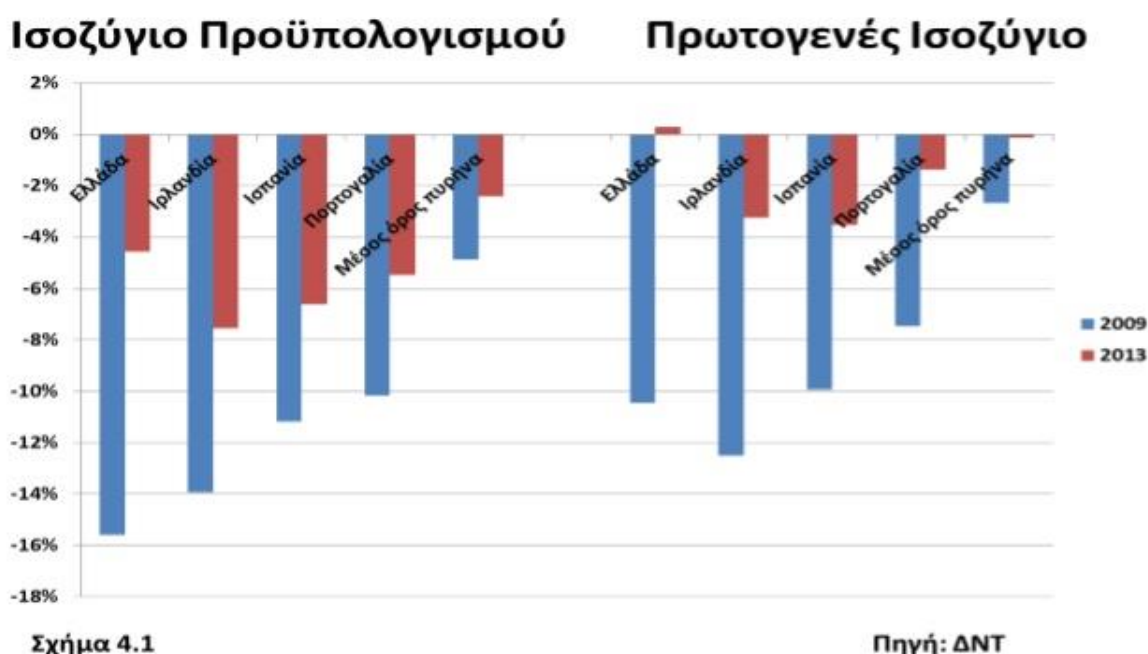
Πριν την εισαγωγή του ευρώ, κάθε χώρα είχε το δικό της νόμισμα άρα και την δυνατότητα να ανακτήσει την ανταγωνιστικότητα μέσω της υποτίμησης του νομίσματος μειώνοντας βέβαια μισθούς και τιμές σε σχέση με το εξωτερικό. Μετά την εισαγωγή του ευρώ ήταν σαφές ότι αυτή η δυνατότητα δεν υπήρχε και ο εξωτερικός δανεισμός έγινε καθαρά εξ αιτίας της απουσίας της δυνατότητας υποτίμησης. Έτσι προκειμένου να ανακτηθεί η ανταγωνιστικότητα θα έπρεπε γίνει μέσω «εσωτερικής υποτίμησης», δηλαδή μέσω μιας σειράς από μέτρα όπως μείωση μισθών ή τιμών. Αυτή η διαδικασία αφενός δεν έχει άμεσα αποτελέσματα, αφετέρου είναι αρκετά επώδυνη μιας και αναφερόμαστε στις περιφερειακές χώρες που δεν θεωρούνται υγιείς οικονομίες. Ουσιαστικά τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές οι χώρες δεν είναι τίποτε άλλο από την αντανάκλαση αυτής της δυσκολίας.

Η αντίδραση των αγορών ήταν να δείξουν έλλειψη εμπιστοσύνη στις χώρες της περιφέρειας και όχι αδικαιολόγητα. Ο συνδυασμός χαμηλής προοπτικής ανάπτυξης, υψηλό χρέος ή απειλή κατάρρευσης ιδιωτικών τραπεζών οδήγησε σε κρίση εμπιστοσύνης για το κατά πόσο οι κυβερνήσεις θα ήταν σε θέση να εκπληρώσουν τις οφειλές τους. Το αποτέλεσμα ήταν αποκλεισμός από τις

διεθνής αγορές, έτσι χώρες που παραδοσιακά δανείζονταν για να χρηματοδοτήσουν τους προϋπολογισμούς τους αναγκάστηκαν να προσφύγουν σε δανεισμό από τους εταίρους τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.6 Η Εξέλιξη των ελλειμμάτων την περίοδο της κρίσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποτελούν τον Μηχανισμό Στήριξης και κάθε ένας από τους τρεις θεσμούς έχει έναν εκπρόσωπο, αυτό που ξέρουμε ως τρόικα. Η προσφυγή σε αυτόν το μηχανισμό δεν γίνεται χωρίς υποχρεώσεις. Οι χώρες που απευθύνθηκαν για δανεισμό σε αυτό το μηχανισμό ανέλαβαν διορθώσουν τις δημοσιονομικές τους ανισορροπίες και να προχωρήσουν σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις. Ο κύριος στόχος των προγραμμάτων αυτών ήταν η εξάλειψη του δημοσιονομικού ελλείμματος.

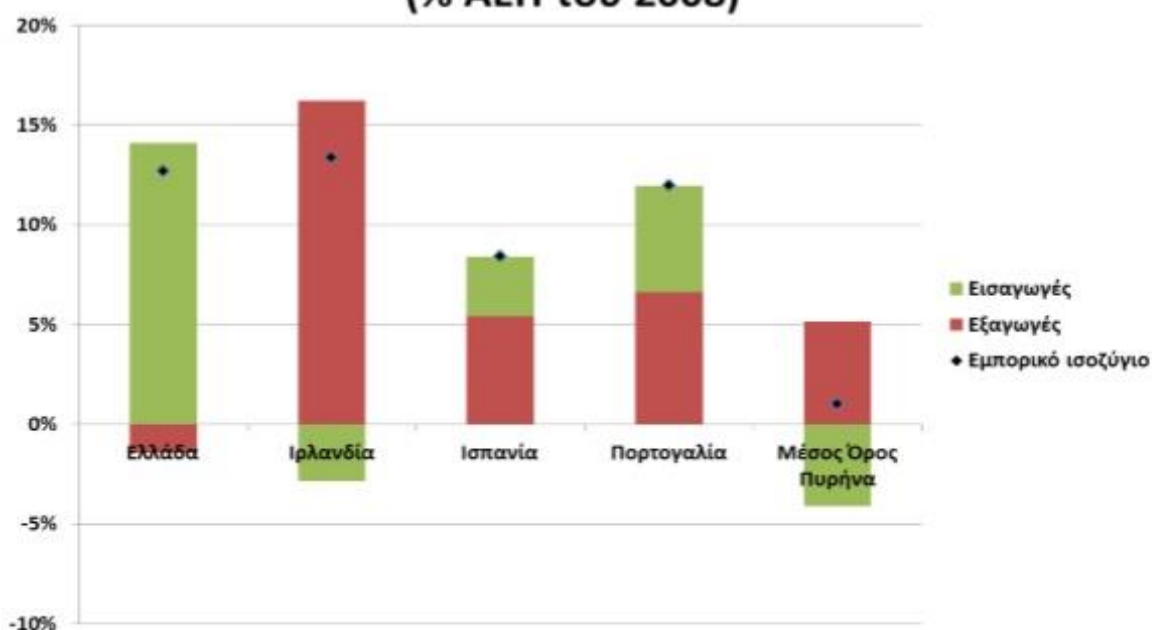

Στο **Σχήμα 4.1** βλέπουμε την μεταβολή του Ισοζυγίου Προϋπολογισμού και του Πρωτογενούς Ισοζυγίου την περίοδο 2009 -2013. Εδώ βλέπουμε τους καρπούς των σχεδίων διάσωσης του Μηχανισμού Στήριξης. Όλες οι χώρες της

περιφέρειας πέτυχαν να μειώσουν τα ελλείμματα τους σχεδόν κατά 6.5% στην περίπτωση του Ισοζυγίου Προϋπολογισμού και 8% στην περίπτωση του Πρωτογενούς Ισοζυγίου. Αυτό θεωρείται μεγάλη επιτυχία αν σκεφτεί κανείς ότι αυτά τα νούμερα επετεύχθησαν σε μια περίοδο μεγάλης ύφεσης, δηλαδή σε φάση κατά την οποία μειώνεται το μέγεθος των οικονομιών των περιφερειακών χωρών πράγμα που σημαίνει ότι μειώνονται και τα φορολογικά έσοδα. Εν ολίγοις τα αποτελέσματα απαντούν στους επικριτές του μνημονίου.

Πέρα όμως από αυτά τα δυο ισοζύγια, η εφαρμογή των μνημονίων οδήγησε σε βελτίωση και στο Εμπορικό Ισοζύγιο των χωρών της περιφέρειας.

Προσαρμογή εμπορικού ισοζυγίου μεταξύ 2008 και 2013 (% ΑΕΠ του 2008)

Σχήμα 4.2

Πηγή: Eurostat

Στο **Σχήμα 4.2** βλέπουμε την προσαρμογή στο εμπορικό ισοζύγιο σε ποσοστό του ΑΕΠ για την περίοδο 2008 και 2013. Την περίοδο αυτή υπήρξε βελτίωση της τάξεως του 8 με 13%. Βέβαια αυτό που επίσης παρατηρούμε είναι ότι σε άλλες περιπτώσεις αυτό επετεύχθη με αύξηση εξαγωγών, σε άλλες περιπτώσεις με μείωση εισαγωγών. Οσον αφορά την Ελλάδα, αυτό το οποίο συνέβη είναι η δεύτερη περίπτωση, δηλαδή το συμμάζεμα προκύπτει σχεδόν

αποκλειστικά από συρρίκνωση των εισαγωγών. Αντιθέτως οι άλλες 3 χώρες εμφάνισαν μια πιο ισορροπημένη προσαρμογή στο εμπορικό τους ισοζύγιο.

Η περίπτωση της Ελλάδας μπορεί να χαρακτηριστεί προβληματική για διάφορους λόγους. Το βασικότερο είναι ότι σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες που βασίστηκαν σε αύξηση εξαγωγών, η Ελλάδα κινήθηκε στον δρόμο της μείωσης των εισαγωγών αποκλειστικά πράγμα που σημαίνει ότι δεν αυξάνεται η παραγωγή εμπορεύσιμων αγαθών που με τη σειρά τους θα βοηθούσαν στην αύξηση των εξαγωγών. Υπό αυτές τις συνθήκες η όποια αύξηση των εισοδημάτων στο μέλλον θα προκαλέσει αύξηση κατανάλωσης που με τη σειρά της θα προκαλέσει μεγαλύτερη ζήτηση για εισαγωγές άρα συμπεραίνουμε ότι το παρόν Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας δεν είναι βιώσιμο.

Αν και η Ελλάδα έχει πετύχει ένα μικρό θαύμα ως προς την δημοσιονομική προσαρμογή, εν τούτοις έχει πολύ δρόμο ακόμη μπροστά της προκειμένου να προσαρμοστεί πλήρως στα νέα οικονομικά δεδομένα. Αυτό που μάλλον επιβεβαιώνεται είναι αυτό που αναφέραμε στην αρχή, ότι η αποκλειστική ενασχόληση με το δημοσιονομικό έλλειμμα μας αποσπά την προσοχή από άλλες μεταρρυθμίσεις που είναι καταλληλότερες για την έξοδο από την κρίση. Άλλωστε όπως είπε και ο Daniel Gross, διευθυντής Κέντρου Ευρωπαϊκών Πολιτικών Σπουδών, «Η λιτότητα ήταν λάθος στόχος».

4 Συμπεράσματα Έρευνας

4.1 συμπεράσματα

- Το **επίπεδο του δημοσίου χρέους** δεν ήταν αίτιο της κρίσης αλλά ένα σύμπτωμα το οποίο κρύβει δημοσιονομικές ανισορροπίες. Από την σύγκριση των χωρών της Ευρωζώνης είδαμε ακριβώς αυτό, δηλαδή ότι οι χώρες που είχαν αύξηση του επιπέδου του δημοσίου χρέους παρουσίαζαν την ίδια χρονική περίοδο δημοσιονομικό έλλειμμα.
- Το **δημοσιονομικό έλλειμμα** δεν μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικό αίτιο της κρίσης γιατί δεν εξηγεί τις περιπτώσεις Ιρλανδίας και Ισπανίας που είτε είχαν χαμηλό έλλειμμα είτε είχαν πλεόνασμα. Αυτό που μπορούμε να πούμε με σιγουριά είναι ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα δημιούργησε αδυναμίες που δυσκολεύουν την προσαρμογή της χώρας στα νέα οικονομικά δεδομένα.

- Ο κοινός παρονομαστής όσων χωρών μπήκαν σε πρόγραμμα είναι το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών**. Οι χώρες αυτές είχαν αρνητικό ισοζύγιο, δηλαδή έλλειμμα, το οποίο όπως είδαμε δείχνει εισροή ξένων κεφαλαίων. Αυτό μπορεί να προκάλεσε οικονομική ανάπτυξη αλλά αυτό που είχαμε στην πράξη ήταν αύξηση σε μισθούς, αύξηση στις τιμές ακινήτων η μετοχών χωρίς αντίστοιχη αύξηση παραγωγικότητας που θα διευκόλυne την αποπληρωμή χρεών, έτσι οι χώρες αυτές έγιναν εξαρτώμενες από τον συνεχή εξωτερικό δανεισμό.
- Ένας λόγος που δεν επετεύχθη αύξηση της παραγωγικότητας ήταν η κακή διαχείριση των κεφαλαίων μιας και ένα μέρος τους χρησιμοποιήθηκε για κατασκευές κατοικιών οι οποίες δεν παράγουν νέο πλούτο ούτε βοηθούν την οικονομία να εξάγει.
- Όπως είδαμε από την μελέτη της περιόδου 2001 – 2008, η καθιέρωση του Ευρώ είχε ωφέλιμα αποτελέσματα για τις χώρες της περιφέρειας. Η **μέση ανάπτυξη** για αυτές τις χώρες ανέβηκε στο 3.6% έναντι του 2.1% του πυρήνα, το **κατά κεφαλήν εισόδημα** ανέβηκε από το 61% στο 75% σε σχέση με αυτό του πυρήνα και υπήρξε σχεδόν απόλυτη **σύγκλιση των επιτοκίων δανεισμού**, έτσι οι περιφερειακές χώρες μπορούσαν να έχουν πρόσβαση σε πολύ φθηνό χρήμα. Το τελευταίο έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αύξηση των εξωτερικών ελλειμμάτων των περιφερειακών χωρών, πράγμα που όμως δεν προκάλεσε ανησυχίες εξ αιτίας του ότι υπήρχε αισιοδοξία ότι θα υπάρξει σύγκλιση των οικονομιών της περιφέρειας με αυτές του πυρήνα. Την αισιοδοξία αυτή συμμερίζονταν και οι αγορές οι οποίες συνέχισαν να δανείζουν τις περιφερειακές χώρες με σχεδόν μηδενικά επιτόκια.
- Όσον αφορά τις πιθανές ευθύνες του ευρώ για την κρίση, αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι το ευρώ, ως κοινή νομισματική μονάδα, αφαίρεσε το όπλο της νομισματικής υποτίμησης από τα κράτη μέλη. Όμως στο ερώτημα εάν για την κρίση έφταιξε το ευρώ ή τα κράτη, η απάντηση είναι το δεύτερο. Μπορεί να μην υπήρχε η δυνατότητα υποτίμησης νομίσματος, αλλά η διόρθωση των οικονομικών ανισορροπιών δεν ήταν αδύνατη μιας και μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μεταρρυθμίσεων. Το γεγονός ότι δεν έγιναν αυτές οι μεταρρυθμίσεις βαραίνει τα κράτη και όχι το ευρώ έτσι οι όποιες κατηγορίες ακούγονται σήμερα για ευθύνες της κοινής νομισματικής μονάδος είναι μάλλον δικαιολογίες.
- Η μη εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που θα μείωναν τα ελλείμματα οδήγησαν σε μείωση της εθνικής αποταμίευσης στις περιπτώσεις Ελλάδας και Πορτογαλίας. Αυτό δε συνέβη στις άλλες δυο χώρες που είχαν πολιτική μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος.

- Η διεθνής οικονομική κρίση του 2008 οδήγησε σε αύξηση επιτοκίων δανεισμού για τα κράτη της περιφέρειας καθιστώντας τον εξωτερικό δανεισμό σχεδόν αδύνατο. Ο αποκλεισμός των χωρών αυτών από τις αγορές έβγαλε στην επιφάνεια τις οικονομικές ανισορροπίες που είχαν συσσωρευτεί τα προηγούμενα χρόνια, έτσι η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων ήταν πλέον επιβεβλημένη.
- Ο αποκλεισμός των περιφερειακών χωρών από τις αγορές ανάγκασαν τις χώρες αυτές να προσφύγουν σε δανεισμό από τους εταίρους τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Μηχανισμός αυτός αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και οι εκπρόσωποι τους αποτελούν την γνωστή σε όλους μας τρόικα. Τα χρηματοδοτικά πακέτα συνοδεύονται από δεσμεύσεις των δανειοληπτριών χωρών να διορθώσουν τις οικονομικές ανισορροπίες τους.
- Τα προγράμματα που ακολουθήθηκαν είχαν θετικά αποτελέσματα. Οι 4 χώρες πέτυχαν να μειώσουν το έλλειμμα στο **Ισοζύγιο Προϋπολογισμού** κατά 6.5% ενώ το έλλειμμα στο **Εμπορικό Ισοζύγιο** κατά 8%, το οποίο θεωρείται επίτευγμα αν σκεφτεί κανείς ότι η προσαρμογή έγινε σε περίοδο ύφεσης.
- Η Ελλάδα έχει πετύχει ένα μικρό θαύμα δεδομένου ότι ξεκίνησε από πολύ χειρότερο σημείο αλλά δυστυχώς σε αντίθεση με τις άλλες τρεις χώρες έχει ακόμη δρόμο μπροστά της.

4.2 Τι μας διδάσκει η ελληνική κρίση

Στην ενότητα αυτή θα απαντηθούν μια σειρά από ερωτήματα, με βάση την εμπειρία που έχουμε τα τελευταία χρόνια από την ελληνική κρίση.

Τι προκάλεσε την οικονομική κρίση;

Η οικονομική κρίση ήταν η αναπόφευκτη κατάληξη μιας αρνητικής πορείας ετών. Αυτό που είχαμε ήταν μια σειρά από οικονομικές ανισορροπίες που αργά η γρήγορα θα οδηγούσαν σε εκτροχιασμό.

Την περίοδο του ευρώ η κατάσταση χειροτέρευσε. Η οικονομία στηρίχτηκε σε ένα μοντέλο κατανάλωσης βασισμένο σε κεφάλαια που έρχονταν απ' έξω. Το κράτος ξόδευε όλο και περισσότερο χωρίς να υπάρχουν ανάλογα φορολογικά έσοδα, έτσι οδηγηθήκαμε σε μεγάλα ελλείμματα και σε ιστορικό υψηλό επίπεδο δημοσίου χρέους.

Ο φθηνός δανεισμός, που ήταν ένα εκ των πλεονεκτημάτων του ευρώ, αντί να αξιοποιηθεί για περιορισμό του χρέους ενθάρρυνε την κυβέρνηση για αύξηση του εξωτερικού δανεισμού οδηγώντας σε αύξηση του χρέους. Από την άλλη, η όποια προσπάθεια για μεταρρυθμίσεις εγκαταλείπονταν εξ' αιτίας της αντίδρασης του ίδιου του πολιτικού συστήματος ή της κοινωνίας.

Κάτι άλλο πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι δεν είμαστε συμμορφωμένοι με τα όσα έχουμε συμφωνήσει μέχρι σήμερα. Εισερχόμενοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρήσαμε ότι έχουμε μόνο δικαιώματα και όχι ευθύνες και εισερχόμενοι στην ΟΝΕ κάναμε χρήση των ωφελημάτων του κοινού νομίσματος χωρίς όμως να συμμορφωθούμε με τους όρους δημοσιονομικής πειθαρχίας και ανταγωνιστικότητας, τους οποίους είχαμε αρχικά δεχθεί.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η ελληνική κρίση δεν ήρθε στα ξαφνικά.

Πώς οδηγηθήκαμε στο Μνημόνιο;

Η αρχή του τέλους ήταν η εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Οι αγορές που μέχρι τότε δάνειζαν με χαμηλό επιτόκιο χώρες όπως την Ελλάδα, επαναξιολόγησαν τον πιστωτικό κίνδυνο ο οποίος δεν απέκλειε το ενδεχόμενο χρεοκοπίας της χώρας. Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού που αρχικά έκανε τον δανεισμό ακριβό ενώ στην συνέχεια απαγορευτικό. Τον Δεκέμβριο του 2009 έγινε η πρώτη υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος που οδήγησε σε αύξηση των spread. Πέντε μήνες μετά, τον Μάιο του 2010, έγινε φανερό ότι δεν υπήρχε πλέον δυνατότητα να δανειστεί η χώρα χρήματα από τις αγορές για να χρηματοδοτήσει τα ελλείμματα της έτσι οδηγήθηκε στο πρώτο μνημόνιο εγκαινιάζοντας μια πορεία απότομης προσαρμογής για την ίδια αλλά και για τα κράτη της ευρωζώνης.

Η διαδικασία προσαρμογής ήταν ιδιαίτερα επίπονη μιας και το κοινωνικό και οικονομικό κόστος ήταν μεγάλο. Αν και δεν υπήρχε άλλη ευκολότερη λύση, ακόμη και μετά από 6 χρόνια υπάρχει κόσμος που πιστεύει ότι υπήρχε και υπάρχει εναλλακτικό σενάριο.

Μπορούσαμε να αποφύγουμε το μνημόνιο;

Όταν ήταν πλέον σαφές ότι η Ελλάδα βρισκόνταν προ αδιεξόδου τότε τέθηκε το εξής δίλλημα, έξοδος από το ευρώ και άτακτη χρεοκοπία ή αντιμετώπιση των αιτίων της κρίσης με την βοήθεια των εταίρων; Αυτό που επιλέχθηκε ήταν το δεύτερο διότι μεταξύ των δύο ήταν η μόνη λύση που εξασφάλιζε συντεταγμένη προσπάθεια για την υπέρβαση της κρίσης. Αν και δεν έχουμε άλλο παράδειγμα άτακτης χρεοκοπίας χώρας της ευρωζώνης, εν τούτοις γνωρίζουμε ότι σε περίπτωση χρεοκοπίας το κόστος θα ήταν πολλαπλάσιο.

Σε συνέντευξη του ο Γεώργιος Προβόπουλος στην εφημερίδα Καθημερινή (31/12/2011) τονίζει : «Επιστροφή στη δραχμή ισοδυναμεί, τα πρώτα τουλάχιστο χρόνια, με αληθινή κόλαση. Ο διοικητικός μηχανισμός (σχολεία, νοσοκομεία, στρατός) θα υπολειτουργεί. Θα υπάρξουν ελλείψεις σε εισαγόμενα είδη όπως καύσιμα, πρώτες ύλες, τρόφιμα και φάρμακα. Το νέο νόμισμα θα υποτιμηθεί σημαντικά, ίσως και περισσότερο από 60%. Στη συνέχεια θα υπάρξει κάποια εξισορρόπηση αλλά το κοινωνικό κόστος θα είναι τεράστιο. Και η όποια εξισορρόπηση έρθει θα είναι με απανωτές υποτιμήσεις, υπερπληθωρισμό, υψηλά δανειστικά επιτόκια και άνοδο της ανεργίας. Πέρα όμως από το οικονομικό κομμάτι, η έξοδος της Ελλάδος από το ευρωπαϊκό πλαίσιο θα πλήξει την διαπραγματευτική ισχύ της αποδυναμώνοντας την στο διεθνές περιβάλλον.»

Όσοι στηρίζουν το σενάριο της δραχμής αγνοούν την πρόσφατη ιστορία της μεταπολιτευτικής Ελλάδος, όπου την δεκαετία του 80 έγιναν δυο μεγάλες υποτιμήσεις παγιώνοντας στη συνέχεια έναν υψηλό πληθωρισμό που με τη σειρά του προκάλεσε αυξήσεις σε τιμές, επιτόκια δανεισμού και το κόστος εργασίας. Εάν προσπαθήσεις να ανακτήσεις την ανταγωνιστικότητα σου μέσω υποτίμησης νομίσματος, αυτό που επιτυγχάνεις είναι να αντικαθιστάς το πρόβλημα με ένα άλλο πρόβλημα, δηλαδή τον πληθωρισμό.

Πού πέτυχε και πού απέτυχε το Μνημόνιο;

Καταρχάς με το μνημόνιο απετράπη η άτακτη χρεοκοπία και οι όποιες συνέπειες της. Δεύτερον εξαλείφθηκαν τα ελλείμματα στον προϋπολογισμό αλλά και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Προωθήθηκαν ορισμένες μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να είχαν γίνει από καιρό και ανακεφαλαιοποιήθηκε το τραπεζικό σύστημα.

Από την άλλη η δημοσιονομική προσαρμογή προκάλεσε μεγάλη ύφεση. Αυξήθηκαν υπέρμετρα οι φόροι ενώ στον τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων υπήρξε μεγάλη διστακτικότητα.

Βέβαια το ερώτημα παραμένει, γιατί το μνημόνιο στην Ελλάδα δεν είχε την επιτυχία που είχε στις άλλες χώρες; Εκτός από το γεγονός ότι το πρόβλημα της Ελλάδος ήταν μεγαλύτερο υπήρχαν δυο καίριες διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες,

Ουδέποτε υπήρχε ελληνική συνταγή. Δεν είχαμε ένα δικό μας εθνικό σχέδιο για διόρθωση ανισορροπιών και παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας. Αρκεστήκαμε σε ένα πρόγραμμα που καταρτιζόνταν από τους θεσμούς το οποίο δίναμε την εντύπωση ότι ήταν έξωθεν επιβαλλόμενο. Επίσης δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμία συζήτηση για το τι πήγε στραβά και τι πρέπει να διορθωθεί.

Το δεύτερο και εξίσου σημαντικό είναι ότι δεν υπήρχε σύμπνοια. Το πολιτικό προσωπικό της χώρας δεν λειτούργησε όπως στις άλλες χώρες και ουσιαστικά καλλιεργήθηκε η ψευδαίσθηση ότι μπορούμε να επιστρέψουμε στην προ του 2009 εποχή καταργώντας την λιτότητα. Κάπως έτσι φτάσαμε στο να πιστεύουμε ότι κρίση είναι αποτέλεσμα του μνημονίου και όχι ότι το μνημόνιο είναι αποτέλεσμα της κρίσης.

Χρεοκόπησαν τα ασφαλιστικά ταμεία από το PSI;

Πράγματι το PSI είχε ως αποτέλεσμα την απομείωση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων. Πριν απαντήσουμε όμως στο ερώτημα, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι το PSI ήταν προϋπόθεση για το 2^ο μνημόνιο που ψήφισε η βουλή τον Φεβρουάριο του 2012 και προέβλεπε επιπλέον βοήθεια 130 δις ευρώ.

Η δεύτερη, αυτή, συμφωνία απέτρεψε την άτακτη χρεοκοπία η οποία θα εξανέμιζε πλήρως ολόκληρη την αξία της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων.

Αυτό που αγνοούν πολλοί είναι ότι τα ασφαλιστικά ταμεία και η κυβέρνηση ταυτίζονται ως συγκοινωνούντα δοχεία. Ακόμη και αν με κάποιο μαγικό τρόπο η περιουσία των ταμείων απέφευγε το κούρεμα, αυτό θα σήμαινε ότι το χρέος της κυβέρνησης θα ήταν μεγαλύτερο. Σε ένα σύστημα συγκοινωνούντων δοχείων, όμως, τι νόημα έχει ποιος εκ των δυο κερδίζει η χάνει ειδικά από τη στιγμή που τίποτε δεν εμποδίζει την κυβέρνηση, που ωφελήθηκε από το PSI, να καλύψει τα κενά των ταμείων.

Στην πράξη αυτό συνέβη. Τα ασφαλιστικά ταμεία χρηματοδοτήθηκαν από τον κρατικό προϋπολογισμό με πόρους που ξεπερνούν τις ζημιές που υπέστησαν από το PSI.

Τα ταμεία, λοιπόν, δεν χρεοκόπησαν από την αναδιάρθρωση και ο ισχυρισμός περί αντιθέτου είναι βεβαίως μια αφελής μυθολογία που αποκρύπτει βολικά τα πραγματικά αίτια της κατάρρευσης των ταμείων.

Πού βρισκόμαστε σήμερα;

Η ελληνική κρίση κλείνει ήδη 7 χρόνια ζωής χωρίς να έχει τιθασευτεί. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί σε αυτό το διάστημα έχουν προκαλέσει μεγάλη κόπωση τόσο στην κοινωνία όσο και στο πολιτικό σύστημα. Στο οικονομικό πρόβλημα έρχεται να προστεθεί και η προσφυγική κρίση και το γεγονός ότι η Ευρώπη δείχνει διαιρεμένη καθιστά το μέλλον να φαντάζει μάλλον αβέβαιο.

Οπωσδήποτε η Ελλάδα πρέπει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει, όμως όπως έχουμε ήδη πει τα μνημόνια είναι αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για ανάπτυξη. Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των μνημονίων θα πρέπει να πάμε ολοταχώς σε ανάπτυξη μέσω κατάλληλων υποστηρικτικών πολιτικών. Θα πρέπει εν ολίγοις να υπάρξει ένα περιβάλλον που θα είναι φιλικό προς επενδύσεις και επιχειρηματικότητα, το οποίο σήμερα απλώς δεν υπάρχει.

Το ποσοστό των επενδύσεων στο ΑΕΠ έχει πέσει σήμερα στο 12% από το 25% που ήταν προ κρίσεως. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα χρειάζεται διπλασιασμό των επενδύσεων προκειμένου να ξαναμπει σε τροχιά ανάπτυξης, και επειδή οι εγχώριες καταθέσεις δεν αρκούν για να χρηματοδοτήσουν αυτό το κενό, μόνο σε ξένες επενδύσεις μπορούμε να βασιστούμε. Όσο οι ξένες επενδύσεις δεν έρχονται, όχι μόνο δεν θα υπάρξει ανάπτυξη αλλά δεν θα ανοίγουν νέες θέσεις εργασίας, η ανεργία θα παραμένει σε υψηλά επίπεδα και οι νέοι θα αναζητούν σωτηρία στο εξωτερικό ουσιαστικά συντηρώντας έναν φαύλο κύκλο συρρίκνωσης.

Ανάπτυξη δεν πετυχαίνεται με ευχές και λόγια. Χρειάζεται η χώρα να γίνει φιλική προς επενδύσεις και επιχειρηματικότητα και ασφαλώς ένα κράτος που στηρίζει την όλη προσπάθεια και δεν την υπονομεύει.

Παραπομπές

(1) Έννοια της παραγωγικότητας.

<http://www.schools.ac.cy/mtee/circular/data/Doc14b.pdf>

(2) Ντοκυμανταίρ: Επτά μεταπολιτευτικοί μύθοι, youtube.com

(3) Crash Course: (Macro) Episode 18: Unemployment by Dr. Mary J. McGlasson, youtube.com

(4) Crash Course: (Macro) Episode 19: Types of unemployment by Dr. Mary J. McGlasson, youtube.com

(5) Σαράντης-Ευάγγελος Λώλος (Οκτώβριος 2007)

(6) Να διευκρινίσουμε 1^ο, ότι πριν το 2008 μόλις 5 χώρες (Βέλγιο, Αυστρία, Φινλανδία, Ισπανία, Ιρλανδία) κατάφεραν να μην υπερβούν το ανώτατο όριο του 3% έλλειμμα όπως το όριζε η συνθήκη του Μάαστριχτ, εκ των οποίων οι 2 κατέληξαν σε μνημόνιο (Ισπανία, Ιρλανδία) και 2^ο ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Γερμανίας ήταν εντός του ορίου του 3% μόλις την περίοδο 2001 – 2005.

Πηγές

Αρθρογραφία

Γαλενιανός Μανόλης, 2014 «Η Ελληνική Κρίση: αίτια και επιπτώσεις»

Προβόπουλος Γεώργιος, Φεβρουάριος 2016 «Τι μας διδάσκει η ελληνική κρίση»

Dr. Θάνος Κατσάμπας 13/3/2016 «Πέντε μύθοι και πέντε αλήθειες για την ελληνική οικονομική κρίση» , kathimerini.gr

Γκιόκας Δημήτριος, 25/3/2015 «12 καταστροφικές συνέπειες της επιστροφής στη δραχμή», huffingtonpost.gr

Καρβούνης Πάνος, 16/11/2012 «Δέκα μύθοι και δέκα αλήθειες για την ελληνική κρίση και τον ρόλο της Ευρώπης», news.in.gr

Καλανδράκης Τάσος, 20/11/2011 «Γιατί είναι καταστροφή η επιστροφή στη δραχμή», kathimerini.gr

Manessiotis Basil, 6/5/2011 «The Root-causes of the Greek sovereign debt crisis», bankofgreece.gr

17/6/2016 «Explaining Greece's Debt Crisis» – The New York Times

In Depth: The Greek Crisis - The Economist

Youtube

Επτά μεταπολιτευτικοί μύθοι, youtube.com

Crash Course (Macro): Dr. Mary J. McGlasson, youtube.com

Αναδρομή στην ελληνική κρίση, Πάνος Τσακλόγλου, youtube.com

Το χρονικό της ελληνικής κρίσης, youtube.com

Βιβλιογραφία

Λώλος Σαράντης-Ευάγγελος , Οκτώβρης 2007 «Χρηματοπιστωτικό Σύστημα και Οικονομική Ανάπτυξη»

Βελέτζας Κωνσταντίνος, 2011 «Εισαγωγή στην Οικονομική Ανάλυση»

Παλαιολόγος Ιωάννης, 2009, «Σύγχρονη Μικροοικονομική Θεωρία»

Σιδηρόπουλος Γ. Μωυσής, 2016, «Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική»

Τοπαλίδης Χάρης, 2012, «Η Παγκόσμια Κρίση της Ευημερίας»